

לְכֻתָּח יִפְלָה

עבודת האדם בימי עשרת ימי תשובה ויום כיפור
דברים קצרים ומממצתים מדברי רבותינו לעורר את לב האדם
"לפי סדר עבודת היום"

מכון "יסודות"

סמטת אפרים 11

בני ברק

052 - 7632686 03 - 5707894

©

כל הזכויות שמורות

All rights reserved

Printed in Israel

יוצא לאור בסיוע ארגון מתעלים -
הפצת לימוד המוסר בישיבות ובכוללים

לקט מתוך ספר

לבתחילה

הלכות עשרת ימי תשובה למהדרין

הלכות יום הכיפורים למהדרין

פסגות

תורה • מצוות

יסודות

מכון "יסודות"

ישראל

מכון "יסודות"

סמטת אפרים 11

בני ברק

052 - 7632686   03 - 5707894

כל הזכויות שמורות

All rights reserved

Printed in Israel

ספרי 'לכתחילה' שיצאו לאור עד עתה:

— מידות ועבודת ה' —

■ עבודת ה'.	■ תיקון המידות.
■ יסודות האמונה.	■ שמירת הלשון.
■ מעמד הר סיני.	■ בין אדם לחבירו - סור מרע.
■ אמונה.	■ בין אדם לחבירו - עשה טוב.
■ בטחון.	■ תלמוד תורה.
■ השגחה פרטית.	■ דרך הלימוד.
■ קרבת אלוקים.	■ דרך העליה.
■ כיסופין.	■ מ"ח קניני התורה.
■ דביקות בה'.	■ פסגות - תורה ומצוות.

— מועדים —

- אלול וראש השנה.
- עשרת ימי תשובה.
- יום הכיפורים.
- חג הסוכות ושמחת תורה.
- סוכה וארבעת המינים.
- חנוכה וחודש כסלו.
- פורים וחודש אדר.
- פסח וחודש ניסן.
- ליל הסדר.

— אורח חיים —

- הנהגת הבוקר.
- ציצית ותפילין.
- תפילה.
- ברכות.
- סעודה.
- שבת.
- הנהגת היום.
- שבת.
- מלאכות ומוקצה.

ספרים נוספים בהוצאת המכון:

סדרת מרפסין איגרי / סדרת יסודות התלמוד
סדרת תתקבל / הפלא ופלא / עצה ותושיה
המקדש וקדשיו.

הסכמות הרבנים הגאונים

(לפי סדר א-ב)

הגאון רבי בן ציון אבא-שאול זצ"ל
הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל
הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל
הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל
הגאון רבי ישראל משה דושינסקי זצ"ל
הגאון רבי דוד הורביץ זצ"ל
הגאון רבי צבי אלימלך הלברשטאם שליט"א
(האדמו"ר מצאנז)

הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל
הגאון רבי יעקב בצלאל זיזלטי זצ"ל
הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל
הגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל
הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל
הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל
הגאון רבי משה אריה פריינד זצ"ל
הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל
הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל
הגאון רבי בנימין רבינוביץ זצ"ל
הגאון רבי אהרון לייב שטיינמן זצ"ל
הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל
הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל

כבר נדפסו בשאר ספרי מכון "יסודות"

מפתחות

פרק א

יז	עשרת ימי תשובה
כ	הנהגות מיוחדות
כד	ספרי לימוד בעשרת ימי תשובה
כה	איחולים
כו	'המלך הקדוש'; 'המלך המשפט'
כז	שבת שובה

פרק ב

כט	תשובה
לב	תשובה על גזילה, גניבה, נזק
לד	צרכי רבים
לה	תשובה על לשון הרע ורכילות
לט	תשובה על הלבנת פנים
מ	תשובה על הכאה
מא	תשובה על חשד בכשרים
מב	רב ותלמיד
מב	חילול ה'
מד	החטאת הרבים
מה	מסירת דין לשמים

פרק ג

פיוס ומחילה..... מו
הנפגע..... מט
מחילה בערב יום הכיפורים..... נג

פרק ד

תוכחה..... נו

פרק ה

כפרות..... ס

פרק ו

עצות לכפרת עוונות..... סד
מעביר על מידותיו..... סז
שומע חרפתו ושותק..... סח
שמירת הלשון..... סט

פרק ז

צדקה..... ע
נתינת צדקה..... עב
נדרי צדקה..... עד
בל תאחר..... עח
ספיקות בצדקה..... פ

פרק ח

יום הכיפורים..... קט

פרק ט

תפילת הנעילה..... קמ

מפתחות

פסגות

פרק א

כה..... התפקיד; היעוד
כח..... אנשים ללא תפקיד

פרק ב

כט..... כל אחד ותפקידו המיוחד לו
ל..... כל אחד ומסלול חייו

פרק ג

לב..... כל אחד והתכונות הנצרכות לתפקידו
לג..... כל אחד והכלים הנצרכים לתפקידו
לה..... כל אחד ושורש נשמתו

פרק ד

לז..... פיענוח היעוד והתפקיד

פרק ה

מ..... ניווט שמימי ליעוד ולתפקיד

לקט מתוך ספר

לכתחילה

הלכות

עשרת ימי תשובה

למהדרין

הלכות יום הכיפורים

למהדרין

יסודות

ספר לכתחילה

עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים

פרק א

עשרת ימי תשובה

א. כל יום מעשרת ימי תשובה נחשב כשנה שלימה, ויתרונם על שאר ימות השנה - כיתרון האור מן החושך, ולכן אין לאבד מהם אפילו רגע אחד¹.

ב. עשרת ימי תשובה נחשבים כימי חול המועד, שיש להם קדושת ראש השנה לפנייהם וקדושת יום הכיפורים לאחריהם².

ג. עוצמתם של עשרת ימי תשובה באה לידי ביטוי גם בכך שבכל השנה אין נענים אלא אם כן התפללו בציבור וקראו בכל לב, ואילו בעשרת ימי תשובה נענים גם ביחידות³.

1. אדרת אליהו (בראשית יום ד); פלא יועץ (ערך תשובה).

2. רמ"ק (זבחי שלמים יו"כ ב).

3. רמב"ם (תשובה פ"ב ה"ו).

ד. מקובל מהאריז"ל, כי בשבעת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים – אפשר לתקן את כל ימי השבוע של כל החיים. יום א' כנגד כל ימי א' של כל החיים וכיוצא בזה⁴.

ה. בימים אלו יש להתפלל על כל התפילות שבכל השנה שיעלו ויתקבלו ברצון⁵.

ו. בעשרת ימי תשובה מאריכים יותר בסליחות. מי שנאלץ לקצר באמירת הסליחות – יתן עדיפות לסליחות המדברות מענין התשובה ואותם יאמר⁶.

ז. רבים נוהגים להוסיף בברכת המזון: 'הרחמן הוא יחדש עלינו את השנה הזאת לטובה ולברכה' בכל עשרת ימי תשובה⁷.

ח. טוב לומר בעשרת ימי תשובה יותר מעשרה מזמורי תהלים בכל יום, כדי לגמור את התהלים פעם שלישית לפני יום כיפור⁸.

4. כן אמר רבי משה גלאנטי בשם האריז"ל. פתורא דאבא (אות מז); יערות דבש (ח"א דרוש א).

5. נפש חיים (מערכת ת) מועד לכל חי (יא, לב).

6. הגר"מ טיקוצינסקי, משגיח דישיבת סלבודקה (הוי"ד בשערי הימים הנוראים עני"ד).

7. מט"א (תחילת סתר"ב).

8. יחד עם הפעמיים שמסיימים את ספר התהלים בחודש אלול. משנ"ב (סתקפ"א סק"ג).

ט. בעת הוצאת ספר תורה בעשרת ימי תשובה - טוב להתפלל על הבנים שיהיו זריזים לעבודת ה'.

י. מי שיש לו קרוב משפחה או חבר שסר מדרך התורה - יעתיר עליו במיוחד בימים אלו שישוב בתשובה¹⁰.

יא. בעשרת ימי תשובה נהוג להתפלל על המתים, לפי שאף הם נידונים בימים אלו¹¹.

יב. בעשרת ימי תשובה נכון להתפלל ולחזור ולהתפלל שביום הכיפורים יהיו לו את כל הכוחות וההתעוררויות הדרושים לעבודת היום, שלא יהיו לו מפריעים, שהיום יעבור בקדושה ובטהרה ושתשובתו תהיה שלימה.

יג. מי שמתגנבת בלבו מחשבה: 'מתי יעברו עשרת ימי תשובה ואשוב לחיים רגילים', הוא דומה לאומות שיבעטו בסוכה לעתיד לבוא¹².

9. הגר"ח פלאגי (מועד לכל חי פ"ג א"מ).

10. הגר"ח פלאגי (מועד לכל חי ס"א א"מ). מומלץ להתפלל את התפילה שנמסרה מהאריז"ל לאחד שבנו השתמד, ועל ידה הבן שב לה' בכל לבו. נוסח התפילה מודפס בסידורים מסויימים בברכת 'השיבנו'. רצוי לאומרה במשך ארבעים יום, ובפרט בימי הרחמים, 'ואף מי שלא נהג לאומרה בשאר הימים, עכ"פ בין ר"ה ליוה"כ צריך לאומרה' (שם).

11. מועד לכל חי (ס"ג א"מ); כה"ח (סתר"ב סק"ח).

12. מכתב מאליהו (ימים נוראים עשמ"ו).

יד. מותר לשבת על כסאות פרטיים שנשארו בבתי כנסיות¹³ עד שבעליהם ישובו לקחתם¹⁴.

הנהגות מיוחדות

טז. עשרת ימי תשובה הם ימים נעלים ונשגבים יותר משאר ימות השנה, ולכן מדקדקים בהם ביותר על מעשיו של אדם, ועל כן יש להקפיד בהם יותר משאר ימות השנה¹⁵.

טז. ראוי ונכון בימים אלו להתנהג בחסידות בכל מה שאפשר, בדומה לה' שיושב בימים אלו על כסא רחמים ומתנהג בחסידות עם בריותיו¹⁶.

יז. בימים אלו יש להשתדל לעשות כל מה שאפשר 'לכתחילה', מבלי להכנס לספיקות, לחששות, לדוחקים ולדברים השנויים במחלוקת¹⁷.

יח. עשרת ימי תשובה הם עצמם ימי דין¹⁸, ולכן חשוב

13. הדבר מצוי בעשרת ימי תשובה שבבתי כנסיות נמצאים כסאות פרטיים שנשארו מראש השנה.

14. דינים והנהגות (פ"כ אות ז). והטעם, משום שעל דעת כן הניחום שם, שאנשים יוכלו לשבת עליהם עד אשר יבואו לקחתם (שם).

15. קצה המטה (סתרי"ג) בשם ערבי נחל (ר"פ בראשית).

16. רמ"ק. הו"ד באלף המגן (סתרי"ג).

17. ימים נוראים (פ"ט עשי"ת).

18. ולא רק ימי הכנה ליום הכיפורים.

שהנהגה בהם תהיה מתוך שימת לב מיוחדת, כראוי ליום דין¹⁹.

יט. בעשרת ימי תשובה יש להשתדל להמנע אפילו מגדנוד עבירה, וזה יעורר בעקיפין לשוב בתשובה²⁰.

כ. בימים אלו ראוי ונכון להחמיר בכל הדברים שאפשר, גם אם אינו נזהר בהם בכל השנה²¹.

כא. המחמיר בהלכות ובהנהגות – תבוא עליו ברכה, אולם יזהר מאוד בחומרותיו שלא יעשה באופן שיפגע כבודו של הזולת²².

כב. ראוי ונכון להסתיר את המעשים הנעשים משום פרישות (ולא הנעשים משום חשש איסור)²³.

המקבל על עצמו להתענות תענית יחיד ומפרסם תעניתו לאחרים – יענש על כך²⁴.

19. הגר"ד יפה (עבודת הימים הנוראים ע"ב).

20. רבנו מנחם (פ"א מהלכות חמץ ומצה ה"ה).

21. חיי"א (כלל קמג), ברכ"י (סתרי"ג סק"א), רבנו מנחם (פ"א מחמץ ומצה ה"ה) ושעה"צ (סתרי"ט סק"א).

22. ירושלמי (ברכות א, ט): 'המחמיר תבוא עליו ברכה. אמר רבי זעירא: ובלבד שלא יבזה אחרים'.

23. משנ"ב (סימן קע ס"ק טז).

24. שו"ע (סימן תקסה ס"ו). במשנ"ב (שם ס"ק יד) מובא, שאם שואלים אותו אם התענה, מותר לו לומר את האמת, כיון שאין מטרתו להשתבח

גג. הנוהג מנהג טוב בעשרת ימי תשובה, ולא התנה מראש שההנהגה היא לעשרת ימי תשובה בלבד, אם חפץ להפסיק – עליו לעשות התרה²⁵.

כד. צדיקים רבים נוהגים בעשרת ימי תשובה כחול המועד לענין מלאכה²⁶.

כה. ראוי ונכון לפרוע את כל החובות הישנים לפני יום הכיפורים²⁷, ולכל הפחות יש לעשות מאמץ ולשלם חובות מסויימים או חלק מהחוב²⁸.

כו. בימים אלו נעשה תיקון גדול בברכות הנהנין, ולכן יש להקפיד במיוחד לברך כדת וכהלכה, בכוונה ובמתינות²⁹.

כז. בעשרת ימי תשובה ראוי להקפיד לפני השינה לערוך חשבון נפש, כדי לקבל את התואר הנשגב 'מארי דחושבנא'³⁰.

ולתפאר, אך גם במקרה זה עדיף שיאמר שאינו מתענה, כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה.

25. והעצה: להתנות מתחילה שההנהגה היא רק לעשרת ימי תשובה. הגריי"ש אלישיב (אשרי האיש עק"ה ס"ג).

26. רמ"ק. הו"ד בנר ציון (עש"א ס"ו).

27. כדי שלא יהיה אבק תרעומת מהאנשים שהוא חייב להם. הגריי"א דינר (קובץ מים חיים תשרי עכ"ד).

28. שערי הימים הנוראים (עשמ"ה).

29. אריז"ל. הו"ד בבן איש חיל (לבא"ח ח"ג דרוש ב לשבת שובה).

30. זוה"ק (פרשת קרח קעח); משנ"ב (סרלי"ט סק"ט).

כח. ראוי ונכון להדר בימים אלו בנושא הכשרויות, ולהקפיד על כשרויות מהודרות יותר³¹.

כט. יש להשתדל בימים אלו להשכים קום ולהיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת, ולכל הפחות בתפילות מנחה וערבית³².

ל. יש להשתדל - לפחות - להגיע לבית הכנסת לפני תפילת שחרית, כדי שהתפילה תהיה במתינות וללא דילוגים³³.

לא. בעשרת ימי תשובה יש להתאמץ בכל היכולת להתפלל במתינות ובכוונה רבה³⁴.

לב. אנשי מעשה נוהגים לאכול פת לפחות פעם אחת בכל יום כדי לברך ברכת המזון מן התורה³⁵.

31. שערי הימים הנוראים (ערי"ט). בדומה למשי"כ קצה המטה (סתרי"ג) שיש להיזהר לאכול בימים אלו רק בשר חלק.

32. שערי הימים הנוראים (ערי"ט).

33. והעצה הטובה ביותר שלא לאחר - היא: להקדים מעט. שערי הימים הנוראים (ערי"ט).

34. ראה רדב"ז (סתתק"י, ח"ג סתע"ב), ונר ציון (עשע"ה הע' 59) בשם הגר"צ אבא שאול, שהואיל ובעשיית התפילה נשמעת אפילו ביחיד, יתכן שעדיף להתפלל ביחידות בכוונה יותר מאשר להתפלל בציבור.

35. בן איש חיל (לבא"ח דרוש ב לשבת שובה). וראה להלן כי גם מי שבכל מוצ"ש יוצא ידי חובת סעודת מלוה מלכה רק במיני מזונות או פירות, מ"מ במוצאי שבת שובה יסדר שולחנו ויאכל פת כשיעור ויברך ברכת המזון במתינות ובכוונה. מט"א (סתרי"ב סמ"ז).

ג. גם אשה שאינה מקפידה להפריש חלה בעצמה במהלך השנה - תשתדל בעשרת ימי תשובה ללוש עיסה ולהפריש חלה בברכה³⁶.

ד. ראוי ונכון שגם האיש יפריש בעצמו חלה בעשרת ימי תשובה, כדי להוסיף זכויות בימים אלו³⁷.

ה. לפחות פעם בשנה ראוי להפריש חלה בשיעור של אחד חלקי ארבעים ושמונה, וטוב שהפעם הזו תהיה בעשרת ימי תשובה³⁸.

ספרי לימוד בעשרת ימי תשובה

ו. בעשרת ימי תשובה יש למעט בלימודים אחרים, ולהרבות בלימוד ספרי מוסר, כדי לעורר את הלב לתשובה ולתיקון המידות³⁹.

ז. הרא"ש הורה ללמוד בעשרת ימי תשובה את 'אגרת התשובה' לרבנו יונה⁴⁰.

36. ורצוי שתקח כסף מבעלה ותקנה קמח ותלוש עיסה, שהמפריש חלה מעיסה שאינה שלו - שכר המצוה שייך לבעל העיסה ולא למפריש החלה, דהוא רק שלוחו. הגר"צ אבא שאול (הו"ד בנר ציון עש"ז).

37. שער המצוות (פרשת שלח).

38. בא"ח (ש"ב שמיני הלכות חלה א"ג).

39. יסוד ושורש העבודה (שער י, פ"ד).

40. כה"ח (סתרי"ג סקכ"א).

לח. המגיד מישרים הורה לבית יוסף ללמוד בכל יום בספר 'חובת הלבבות', וקל וחומר בעשרת ימי תשובה⁴¹.

לט. השל"ה הקדוש⁴² יעץ ללמוד בעשרת ימי תשובה את הספר 'תומר דבורה'⁴³.

מ. אנשי מעשה נוהגים ללמוד בימים אלו הלכות תשובה לרמב"ם. וכן נהוג בישיבות.

יש מגדולי ישראל שעיקר לימודם בימים אלו היה במסכת יומא, שהרי אמרו חז"ל: 'כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת...'⁴⁴.

צדיקים רבים עסקו בהלכות המיוחדות לעשרת ימי תשובה⁴⁵.

איחולים

מא. בעשרת ימי תשובה מאחלים איש לרעהו: 'גמר חתימה טובה'. ראוי ונכון שלא לקצר ולומר 'גמר טוב', משום דמיחזי כקץ וסוף ח"ו⁴⁵.

---

41. נר ציון (עש"ג).

42. בקונטרס עשרה הילולים.

43. והגר"י סלנט יעץ להתחיל ללמוד את הספר הנ"ל כבר מר"ח אלול.

44. מט"א (סתרי"ג ס"ד); הגרבי"צ אבא שאול (הו"ד בנר ציון עש"ב).

45. דרכי חיים ושלוש (סתשלי"ט).

מב. כשחבירו מברכו בברכת 'גמר חתימה טובה' - תחילה יענה 'אמן', ורק לאחר מכן ישיב ברכה לחבירו⁴⁶.

מג. רבים משיבים למאחל 'וכן למר', אך יש שהקפידו לא להזכיר לשון מרירות, והשיבו למאחלים: 'גם אתם' וכדומה⁴⁷.

'המלך הקדוש'; 'המלך המשפט'

מד. דיני 'מסופק אם אמר המלך הקדוש'⁴⁸, הם דווקא אם התעורר לו הספק כשהוא עדיין בתוך תפילתו או מיד לאחר התפילה⁴⁹.

מה. עצה טובה: לומר 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט' מעט בקול כדי שלא יהיו לו ספיקות⁵⁰.

מו. אמר 'האל' ולא סיים 'הקדוש', אף אם שהה יותר מכדי

46. ראה משנ"ב (סרטי"ו סק"ט).

47. דרכי חיים ושלום (סתשלי"ט).

48. או 'המלך המשפט'.

49. אולם, אם כשהתפלל היה בדעתו לומר 'המלך הקדוש', ולאחר זמן רב התעורר לו ספק אם אמר כהוגן, אנו מניחים שאמר 'המלך הקדוש', ואין צריך לחזור ולהתפלל. ראה משנ"ב (סקי"ד סקלי"ח). בספר ימי הרחמים (עק"ב) מובא בשם הגר"ח קניבסקי, כי מי שהתפלל בכוונה ואינו זוכר אם חתם כהוגן - י"ל דהוי ספק השקול ואינו חוזר.

50. נט"ג (סט"ו סי"ז).

דיבור⁵¹ - אין צריך לחזור, אלא מסיים 'המלך הקדוש'⁵².

מז. מי שאמר 'האל הקדוש', ונזכר תוך כדי דיבור, ובמקום לתקן ולומר 'המלך הקדוש', חזר ואמר 'ברוך אתה ה' המלך הקדוש' - יצא⁵³.

מח. מי שאמר 'האל הקדוש', ונזכר תוך כדי דיבור, ובמקום לתקן ולומר 'המלך הקדוש', חזר ל'אתה קדוש' - אינו צריך לחזור לראש התפילה⁵⁴.

שבת שובה

מט. מי שנזהר בשמירתה, בכבודה ובעינוגה של שבת שובה, בכל עניינה, פרטיה ודקדוקיה - מוחלים לו על כל מה שחטא בכל שבתות חייו, מיום הוולדו ועד עתה⁵⁵.

51. ראה להלן.

52. דעת תורה (סתקפ"ב) בשם כתבי דעת קדושים. הואיל ועדיין לא סיים את הברכה - יכול לתקן עצמו אף לאחר כדי דיבור. שגיאות מי יבין (ח"ב סס"א הי"י).

53. הג"ר ראובן גרוזובסקי (ספר הזכרון שיח תפילה ערע"ט).

54. הג"ר ראובן גרוזובסקי (ספר הזכרון שיח תפילה ערע"ט).

55. אריז"ל (הוי"ד במחזור תתקבל יו"כ במבוא עיי"ב); רמזי שבת (אות תטז). בחת"ס (חי"ג דף מ) מובא, כי מי שנזהר מכל חטא ועוון בשבת שובה - מתקן בזה את כל מה שפגם וחטא בכל שבתות השנה החולפת. בכה"ח (סתרי"ב א"ח) מובא בשם הברכ"י, כי בשבת זו יש להזהר בכל פרטי חומרי שבת, ובפרט בדברים שרגילים להקל בהם בשאר שבתות השנה.

נ. אף מי שאינו טובל בערבי שבתות, יקפיד לטבול בערב שבת שובה⁵⁶.

נא. גם מי שבכל מוצאי שבת מיקל בסעודת מלוה מלכה ומסתפק באכילת מיני מזונות או פירות, מכל מקום במוצאי שבת שובה יסדר שולחנו ויאכל פת כשיעור⁵⁷, ויברך ברכת המזון במתינות ובכוונה⁵⁸.

---

56. חמ"י (פ"ו מעשיית ד"ס ע"ד).

57. לכתחילה יש לאכול פת בשיעור כביצה, ככלל סעודות השבת. ראה מחצה"ש (סרצ"א סק"א).

58. מט"א (סתר"ב סמ"ז).

פרק ב

תשובה

א. מי שאינו מתעורר לעשות תשובה בימים אלו - שבהם הקב"ה ממציא את עצמו אלינו - לדברי המאירי: 'אין לו חלק באלוקי ישראל'¹.

ב. ההבדל בין תשובה שנעשית בעשרת ימי תשובה לתשובה שנעשית בשאר ימות השנה - 'כהפרש האור מן החושך'².

ג. 'כל התורה והמצוות שאדם עושה בעודו נקרא רשע - לא ירצו לקרבן אשה לה', ולכן יש להזדרז מאוד בעשיית תשובה³.

ד. לפני שאדם עשה תשובה - הוא נקרא: 'שנוא', 'משוקץ', 'תועבה'. לאחר שעשה תשובה - הוא נקרא: 'אהוב', 'נחמד', 'קרוב', 'ידיד'⁴.

1. מאירי (יומא פ"ח).

2. לשון סדר היום. וזה לשון הפלא יועץ (ערך תשובה): 'טובה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בימים אלו - מימים שלמים בשאר הימים'. ומי שלא מנצל את קירבת ה' הנמצאת בימים אלו - יש עליו תביעה גדולה ונוראה. הגר"ד יפה (עבודת הימים הנוראים עפ"ב).

3. דרך פקודיך (בהקדמה).

4. רמב"ם (תשובה פ"ז ה"ו).

ה. לדעת 'חובת הלבבות'⁵ - ישנם ד' עיקרים לתשובה: חרטה, עזיבת החטא, וידוי, קבלה לעתיד.

לדעת רבנו יונה⁶ - ישנם רק ג' עיקרים לתשובה. לדעתו, עזיבת החטא וקבלה לעתיד - הם דבר אחד.

מתוך שלושה אלו, החלק העיקרי הנוגע לנו - הוא: קבלה לעתיד⁷.

ו. המבי"ט מחדש, שתשובה שנעשית בין ראש השנה ליום הכיפורים, מועילה ומתקבלת גם אם התשובה אינה שלימה⁸.

ז. החובה לשוב בתשובה ביום הכיפורים - אינה מתייחסת רק לתשובה מעבירות, אלא כוללת גם חובה לחקור ולדרוש אם יש איזה מכשול שצריך תיקון⁹.

ח. מי שרוצה לקבל על עצמו תענית יחיד לשם תשובה, עדיף לו לקבל על עצמו תענית דיבור, יותר מאשר תענית מאכילה ושתייה¹⁰.

5. שער התשובה (פ"ד).

6. שערי תשובה (שער ראשון). לדעתו יש עשרים עיקרי תשובה, אולם רק שלושה מתוכם מעכבים את התשובה.

7. הגר"ד יפה (עבודת הימים הנוראים עפ"ט).

8. ימים נוראים (פ"ב עשיית).

9. ברכת אברהם (ליוה"כ) עפ"י שע"ת לר"י (ב, יד).

10. ראש הגבעה. וכך כותב הגר"א באגרתו: 'עד יום מותו צריך האדם ליסר

ט. הטובל לשם תשובה - צריך לטבול במקוה כשר ולא במים שאובים¹¹.

י. גם אדם שאחר יום הכיפורים חוזר לסורו הרע, הואיל וביום הכיפורים גמר בלבו שלא לחטוא עוד, תשובתו מקובלת, 'ולא יהיו חטאיו הקודמים חוזרים ונעורים'¹².

יא. מי שנאנס מכל סיבה שהיא¹³ ונבצר ממנו לעשות את המעשים שחובת התשובה מטילה עליו - כל שיעיד עליו יודע תעלומות שאם לא היה נאנס היה פורש מן החטא, הרי זה בעל תשובה המתכפר מחטאיו¹⁴.

את עצמו, ולא בתענית וסיגופים, כי אם ברסן פיו ובתאוותיו, וזוהי התשובה'.

11. מנח"י (ח"ג סס"ד) עפ"י השל"ה (מס' יומא עמוד התשובה ד"ה כל אדם).

12. וזה לשון המב"ט (בית אלוקים שער התשובה פ"ו): 'נראה מדברי רבותינו ע"ה, כי כיון שחזר האדם בתשובה מן החטאים שעשה, וגמר בלבו שלא לעשותם עוד, השי"ת מעביר חטאו בתשובה זאת; ואם אחר כך חוזר לחטוא, יצר הרע הוא שפיתה אותו לחזור למה שחטא, ולא יהיו החטאים הראשונים חוזרים ונעורים אחרי שנמחלו בתשובה הקודמת'. אולם, מי שבמוצאי יוה"כ פורק עול מעליו, קיים חשש רב שכל תשובתו היתה מן השפה ולחוץ, ואף ביוה"כ לא היתה קבלתו לעתיד קבלה רצינית ואמיתית. הגר"ד יפה (עבודת הימים הנוראים עז"א).

13. כגון שאינו מוצא את הנפגע, או שאינו מכיר את הנפגע וכיוצא בזה.

14. הגר"י הוטנר (ספר הזכרון עקס"ה).

תשובה על גזילה, גניבה, נזק

יב. מי שידיו מלוכלכות בגזל, אין תפילותיו ראויות להתקבל כל זמן שלא השיב את הגזילות¹⁵.

יג. כל זמן שהגזל בידו, אין לו כפרה עולמית. ואפילו יתענה מאה שנה, ויתוודה מאה פעמים בכל יום, ויביא כל אילי נביות לקרבן - לא יתכפר לו¹⁶.

יד. אין לקחת כסף ללא רשות, אפילו לא בן מהוריו, ואשה מבעלה¹⁷.

נכשל ולקח ואין לו אפשרות להחזיר - יבקש את מחילתם על הגניבה בפירוש¹⁸.

טו. מי שגנב בילדותו, כשיגדל - ראוי ונכון שישלם את הגניבות, יעשה תשובה ויפייס את הבעלים¹⁹.

טז. הגונב חפץ מחבירו, ורוצה להשיבו מבלי ליידע את הבעלים שהוא הגנב, רשאי להשיב את החפץ למקומו ללא ידיעת בעליו²⁰.

---

15. מד"ר (בשלח פכ"ב ס"ג).

16. חיי אדם (קמג, א).

17. שו"ע (חוי"מ סשנ"ח ס"ה).

18. ספר חסידים (סימן תקפה); שו"ת אג"מ (ח"א חוי"מ ספ"ח).

19. רמ"א (או"ח שמג) ומשנ"ב (סק"ט). ומכיון שקשה יהיה לו לזכור למי גנב וכמה, לכן ראוי שהוריו ישלמו עבורו מיד. ראה תרומת הדשן (ד, סב).

20. שו"ע (סשנ"ה ס"א, וראה גם סעיפים ב' וג').

אם הבעלים לא ידע שנגנב ממנו החפץ, ברגע שהגנב הניח את החפץ במקומו - קיים מצות השבה.

אם הבעלים ידע על הגניבה - רק לאחר שהבעלים יראה את החפץ במקומו תקויים מצות השבה²¹.

יז. המתבייש להחזיר גניבה לבעל חנות, יכול להבליע את הכסף בחשבון קניה אחרת או להכניס את הכסף לקופה, ויכול לעשות זאת על ידי אחר²².

יח. השולחים גניבה או גזילה בדואר או על ידי שליח, יצרפו מכתב עם בקשת מחילה²³.

יט. מי שקיבל עודף יותר מהמגיע לו²⁴, ואינו זוכר ממי קיבל, עליו לרשום בפנקסו את סכום הכסף שקיבל שלא כדין ואת פרטי המקרה²⁵, ולשמור את הפנקס עד שיבוא אליהו, ויכול להשתמש בכסף²⁶.

כ. המזיק ממון חבירו, למרות שציער בכך את הניזק, אין צריך לפייסו, ודי בתשלום הנזק²⁷.

21. שם.

22. פתחי חושן (גניבה ד, ו, והערה כב).

23. שו"ת אג"מ (חו"מ פח).

24. כגון מנהג מונית או ממוכר.

25. מקום, תאריך וכו'.

26. כדין מוצא אבידה לפני יאוש.

27. רמב"ם (חובל ומזיק ה, ט). ומ"מ מצוה לפייסו (סמ"ג מצות עשה ע).

כא. הגורם נזק לחבירו, אף שפטור מדיני אדם, חייב בדיני שמים; וכל מי שחייב ממון לחבירו בדיני שמים ואינו משלמו - נקרא רשע ופסול לעדות, עד שישלם²⁸.

כב. מי שהזיק את חבירו על ידי גרמא, שחייב לשלם לו רק כדי לצאת ידי שמים, אין הניזק חייב למחול לו²⁹.

כג. נגזל שאין לו אפשרות להוציא את הגזילה בדיינים - ראוי לו למחול לגזלן, כדי שלא להטריח את הקב"ה להביא את הגזלן בגילגול³⁰.

צרכי רבים

כד. אדם שגנב ואינו יודע למי להשיב, צריך לעשות צרכי רבים, לפי גובה הסכום שגנב³¹.

כה. ראוי ונכון לתרום את הכסף למקום שרבים הסיכויים שהנגזל יפיק ממנו תועלת, כגון אגודות חסד המשאילות מכשירים רפואיים בכל רחבי הארץ³².

---

28. מאירי (ב"ק ק, א).

29. מקו"ח (לחוי"י סתר"ו ס"א).

30. ראשית חכמה (ענוה ה רכט).

31. שו"ע (חוי"מ סשס"ו ס"ב).

32. עדיף לקנות מכשיר רפואי ולתת אותו לאחת מהאגודות הנ"ל, כדי שהיא תשאל אותו לאחרים.

כו. דוגמאות נוספות ל'צרכי רבים': לתרום לבתי חולים³³, או לתרום ספלים לנטילת ידיים למקומות ציבוריים (כגון לבתי כנסיות, לבתי עלמין), וכל כיוצא בזה³⁴.

כז. מי שלא מוצא דרך לעשות 'צרכי רבים', יש סוברים שיכול לעשות תנאי, שהוא נותן לצדקה את סכום הכסף שחייב לחבירו בתנאי שחבירו ימחל לו על מה שחייב לו³⁵.

תשובה על לשון הרע ורכילות

כח. המספר לשון הרע על חבירו, והשומע דחה את דברי

33. ואע"פ שלא כל העולם חולים, מ"מ כולם נהנים שיש בית חולים בעירם, שכן עצם הידיעה שיש מקום שאפשר ללכת אליו מיידית בעת צרה - מביאה רוגע. ועוד: גם לאדם בריא יש בזה תועלת, כאשר צריך לבקר יולדת, קרוב, ידיד שמתאשפז בבית חולים, יותר קל ונוח לבקר בבית חולים קרוב, מלנסוע למקום רחוק. שערי הימים הנוראים (עטרפ"ד).

34. שם.

35. ויש אומדנא שחבירו ימחל לו על החוב, שהרי אין אפשרות להחזיר לו את מה שחייבים לו, ובודאי ישמח שתזקף לזכותו מצות צדקה. הגר"ח"פ שיינברג (האוצר האמיתי ע"ג). אמנם, יש סוברים שלא ניתן לעשות 'צרכי רבים' אלא בצרכי הגוף ולא בצרכי מצוה. וכ"כ האג"מ (ח"י"מ ח"א ספ"ח) שיש לתת דוקא לצרכי רבים ולא לצדקה, וכ"מ בחשוקי חמד (יומא פה, ב). אולם בנייתו ותיקון מקוואות הם צרכי הגוף וגם צרכי רבים, ולכן טוב לתת לצורך מקוואות, וה"ה לעשיית עירוב ותיקון, שיש בזה גם צרכי הגוף (שם).

המספר לחלוטין, כך שהחבר לא נתגנה כלל, אין צריך לפייס את חבריו³⁶, אך צריך לעשות תשובה³⁷.

כט. תקנתו של אדם ששמע לשון הרע והאמין בלבו: א. יתאמץ להוציא את הדברים מלבו, ולא להאמין להם; ב. יקבל על עצמו שלא לקבל יותר לשון הרע; ג. יתוודה על חטאו. בזה יתוקנו כל הלאוין והעשין שעבר על ידי קבלת לשון הרע³⁸.

5. הבא לבקש מחילה, לא יאמר לחבירו: 'דיברתי עליך בפני

---

36. ח"ח (שמירת הלשון כלל ד ס"ב). ויתכן שיש להמנע מלפייס כדי שלא לגרום צער לחבירו, שמכיון שאינו חייב לפייס - אין לו רשות לצער את חבריו. והנה לדעת הח"ח (הלכות לשון הרע כלל ד ס"ב בבאר מים חיים אות מז), המספר לשון הרע על חבריו, 'אפילו אם חבריו אינו יודע עדיין כלל מזה - צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדון, ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה'. אולם, ידוע בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שאם אין חבריו יודע מזה, הרי שבקשת המחילה תצער אותו. ראה בספר מועדים וזמנים (ח"א סנ"ד) ששמע מהגר"א דסלר זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שפעמים במה שמבקש מחילה, בזה גופא עובר עבירה, שמצער את חבריו, שכל זמן שהלה אינו יודע שביזה ודיבר עליו לשון הרע, אינו מצטער כלל, ועכשיו כשמבקש מחילה ומפרט מה שעשה - נגרם לו צער ועגמת נפש; ועל כן, דעתו של רבי ישראל סלנטר, שבאופן זה - ראוי לבקש מחילה באופן כללי, ולומר לו שאם פגע בו מבקש על הכל סליחה.

37. ח"ח (שם כלל ג ס"ו).

38. ח"ח (הלכות לשון הרע כלל ו סעיף יב).

פלוני ופלוני', מפני שהוא גורם שחבירו יקפיד עליהם ששמעו גנותו, ונמצא שהוא הולך רכיל³⁹.

א. מי שקלקל לחבירו הצעת שידוך שלא כדין ורוצה לבקש מחילה - מכיון שחבירו עלול להקפיד מאוד על כך, רצוי שימתין עד שחבירו יתארס, ואז יאמר לו, שהיתה לו הצעת שידוך ויתכן שירדה בגללו⁴⁰.

ב. מי שחטא והחטיא בעוון לשון הרע ורוצה לתקן את נפשו - יקבל על עצמו להתרחק מלישב בחבורת אנשים⁴¹, ולהשתדל לזכות את הרבים בלשונו בעניני בין אדם לחבירו⁴².

ג. דרך תשובה למי שנכשל באיסורי לשון הרע ואינו זוכר ממנו לבקש מחילה: ללמוד עניני לשון הרע ברבים מתוך ספרי הפוסקים ולהתחזק לקיימם, ואז בודאי שה' ימחל לו⁴³.

39. הליכות עולם (סי"ח ס"ב).

40. באופן זה קל יותר לסלוח, הואיל והוא כבר התארס. הגר"י דינר (מענה לשון עמי ס).

41. שע"ת (ש"א אליה). השלי"ה הביא רמז לדבר מהפסוק 'לא תלך רכיל בעמיק': שמחמת היותך 'בעמיק' - בחבורת אנשים - לכך הנך 'הולך רכיל'.

42. שם.

43. כבוד שמים (פ"ג) על פי מדרש תנחומא (פרשת בשלח אות א).

ד. אדם שנכשל רבות באיסור לשון הרע ואינו זוכר ממי לבקש מחילה, אם חפץ הוא מאוד בתשובה - יתן ה' בלב הנפגעים למחול לו⁴⁴, ויתפלל על כך לה' שכל מי שדיבר עליו ימחל לו⁴⁵.

ה. חילוני שחזר בתשובה - צריך כפרה על כל דברי הלשון הרע שדיבר על חבריו שהיו חילונים כמותו, כי אין כל היתר לדבר על מי שאינו 'עמיתך', אם גם הוא עצמו רשע כמותו⁴⁶.

ו. המוחל לחבריו על הלשון הרע והרכילות שדיבר עליו - ואמר לו: 'אני מוחל לך', שוב אסור לו לעולם להקפיד עליו על דברי הגנות שאמר נגדו⁴⁷.

ז. מי שחזר בתשובה ומבקש מחילה ממי שדיבר עליו - מקבל בחזרה את כל זכויותיו שעברו לחבריו⁴⁸.

---

44. חובת הלבבות (שער התשובה פ"ו).

45. הגר"ח קניבסקי (ח"ח אורחות חיים).

46. הגר"ח קניבסקי (דרך שיחה ח"א עמ' ריז).

47. אור ישראל (נתיבות אור דף נח).

48. חת"ס (דרשות חת"ס לז' אדר, דף קע עמ' ב); דברי יואל (מצורע דף תנא). ואותו אחד שסיפרו עליו לשון הרע ומחל לאותם אנשים - אינו מפסיד בכך שמחל להם, כיון שהזכות שיש לו במה שמוחל להם - שקולה הרבה כנגד כל הזכויות שעברו אליו והחזירים ע"י מחילתו. אילת השחר (ויקרא יט, טז).

ד. קיים חרם קדמונים לא להוציא לעז על המתים, ואפילו הם עמי ארצות⁴⁹.

המדבר לשון הרע על המת - צריך לקבל על עצמו תעניות ותשובה ועונש ממון כפי ראות הדיינים, וצריך לבקש מחילה על קברו⁵⁰.

תשובה על הלבנת פנים

ז. המבייש את חבריו בדברים - מגדים אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו⁵¹.

המבזה את חבריו ברבים - צריך לפייסו בפני עשרה אנשים.

ח. אדם שבייש את חבריו - כפרתו היא שיסבול בדומיה את המביישים אותו, מידה כנגד מידה, ובזה יתכפר עונו⁵².

ט. מי שחירף את חבריו ופגע בכבוד אבותיו - הנפגע יכול למחול רק על כבודו ולא על כבוד אבותיו⁵³.

י. רבים סוברים, כי המבייש אשה נשואה - חייב לבקש

49. מרדכי (בי"ק פ"ח ס"ב); שו"ע (או"ח סתר"ו ס"ג) ומשנ"ב (שם סקט"ז); ח"ח (כלל ח ס"ט).

50. רמ"א (חו"מ סת"כ סל"ח) ונו"כ.

51. רב שרירא גאון. ראה טור (חו"מ ס"א) ושו"ע (סת"כ סל"ח). וכתב הרא"ש: 'ומסתבר דיותר חמור בושה של דברים מבושה של חבלה'.

52. ספר חסידים (נד).

53. מט"א (סתר"ו ס"ז).

מחילה גם מבעלה, שהרי גם הבעל מתבייש כשמביישים את אשתו⁵⁴.

מג. הזוכה להנצל כל ימיו מעוון הלבנת פנים, הקב"ה יצילהו מכל צרה, ויצאו ממנו בנים הגונים⁵⁵.

תשובה על הכאה

מד. המכה את חברו - חייב בחמשה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. ואף שלא כל הדברים נגבים בזמנינו⁵⁶, מכל מקום הוא חייב בדיני שמים, עד שיפייס את חברו⁵⁷.

מה. המכה את בנו שלא למטרת חינוך - הרי זה עובר בלאו של 'לא יוסיף פן יוסיף להכותו'⁵⁸; וכאשר הוא עושה זאת מתוך כעס על העבר ואינטרס אישי - עובר גם על 'לא תקום'⁵⁹.

54. ראה שו"ע (אהע"ז ספ"ג), יש"ש (בי"ק פ"ח סוסי"י מא) וספר חסידים (סימן תרנט).

55. וכפי שאירע לתמר, שבזכות שהסכימה להפיל עצמה לשריפה כדי שלא להלבין את פני יהודה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מנורת המאור (סימן נח).

56. כיון שאין כיום דיינים סמוכים.

57. ובלאו הכי הרי"ז מעבירות שבין אדם לחבירו, שאפילו יוה"כ לא מכפר עד שירצה את חברו.

58. ודינו שווה למכה אדם מישראל על כל המשתמע מכך.

59. מכות (ח, ב) ותוס' (שם ד"ה והא) ומנ"ח (תקצה).

מו. קיים חרם קדמונים על מי שמכה את חברו, וצריך להתיר לו את החרם כדי לצרפו למנין⁶⁰.

מו. המגביה ידו על חברו, אפילו שלא הכהו - מותר לקרותו 'רשע' ופסול לעדות, עד שישוב בתשובה⁶¹.

מח. המאיים על חברו, אף על פי שלא הרים את ידו עליו, יש אומרים שנקרא 'רשע'⁶².

תשובה על חשד בכשרים

ממ. החושד בחברו אפילו במחשבה - ביטל מצות עשה דאורייתא של 'בצדק תשפוט עמיתך'⁶³.

נ. אסור לחשוד בכשרים אפילו אם אינו מחליט בוודאות שחברו חטא, אלא שאומר 'אולי חטא ואולי לא חטא', גם הוא בכלל 'חושד בכשרים'⁶⁴.

60. רמ"א (ח"מ סת"כ ס"א). ראה סמ"ע (שם) שאין צריך לנדותו מחדש, שמוחרם ועומד הוא, וההיתר יהיה ע"י ג', כמו התרת נדרים.

61. סנהדרין (נח, ב), מרדכי (ב"ק דצ"ג ס"י קב וקג) ורמ"א (ח"מ סליד ס"ד).

62. ראה פתחי חושן (ח"ה עלי"ה).

63. ראה רמב"ם (תשובה פ"ד הי"ד), ופה"מ לרמב"ם (יומא יט, ב - יהם פורשים ובוכים').

64. ראה רמב"ם (תשובה ד, ב) ואורח מישרים (סי"ד ס"ד) והליכות עולם (עמ' קכא ס"י).

נא. החושד את חבריו בעוון מסויים והתברר לבסוף שלא חטא בו - צריך לפייסו ולברכו⁶⁵.

רב ותלמיד

נב. מי שפגע בתלמיד חכם ששמע ממנו דברי תורה, ואפילו אינו רבו מובהק, צריך לפייסו אפילו מאה פעמים, עד שימחל לו⁶⁶.

נג. רב שהקניט או ביזה את תלמידו - חייב לבקש סליחה מהתלמיד⁶⁷.

חילול ה'

נד. עיקר מטרת יצירת האדם הוא לכבד את ה' יתברך ולקדשו⁶⁸. המחלל את ה' ובוזה את דברו - עושה את ההיפך ממטרת היצירה, ואין תקוה לאחריתו⁶⁹.

נה. אדם חשוב שעושה מעשה שמותר לעשותו, אך בעיני

65. ברכות (לא, ב). אולם, אם הנחשד לא ידע מכך, לכאורה אין צריך לפייסו (יומא פו, א, ורמב"ם ב, ד. ראה משפטי השלום ע"יג).

66. רמב"ם (תשובה ב, ט) ושו"ע (או"ח תכו, א), כמבואר בברכ"י (שם ב) וכה"ח (שם כה).

67. ולכן, בעשיית ראוי שגם הרב יבקש סליחה מתלמידיו, שמא במהלך השנה נפגעו ממנו. הליכות מועד (עצ"ט).

68. שנאמר (ישעיה מג, ו): 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו'.

69. שע"ת (ש"יג אקמ"ג).

ההמון נראה כאילו הוא עושה עבירה - הרי זה חילל את ה'70.

נו. תלמידי חכמים שאינם נוהגים כבוד זה בזה - גורמים שהתורה תתחלל על ידם, שהרי הבריות אומרות: 'אוי לו למי שלמד תורה'71.

נז. תלמיד חכם שהולך עם בגדים לא נקיים, הוא ממאיס עצמו בעיני הבריות, ומשניא את התורה עליהם, ועונו חמור כעוון מחלל ה'72.

נח. תלמידי חכמים צריכים להביט על בגדיהם לפני צאתם מהבית, ולראות האם הם נקיים והאם הרצ'רצ'ים או הכפתורים סגורים וכיוצא בזה. כמו כן, יש לבדוק שהתפירות לא נפרמו ושהמכפלת לא נופלת למטה ושלא חסרים כפתורים ושהכובע נקי ולא מאובק73.

נט. לפני שתלמיד חכם יוצא לרחוב, וחושש שמא אין פניו או שערותיו נקיות, יסתכל בראי, ובכגון זה מותר גם לתלמיד חכם להסתכל בראי, כיון שמטרתו שלא יתחלל שם שמים על ידו, ולא כדי להתייפות74.

70. מאמר קידוש ה' להרמב"ם; רמב"ם (יסוה"ת פ"ה הי"א); סהמ"צ (ל"ת סג); סמ"ג (לאוין ב); סמ"ק (סי' פה).

71. תשב"ץ (ח"א סימן קעח).

72. רבנו יונה בספר היראה (אות רכו).

73. שערי תורת הבית (ח"א עמ' שו ס"ד).

74. כי הנה ביו"ד (סימן קנו) מובא שאסור לגבר להסתכל בראי משום לא

פ. דין תלמיד חכם לגבי דברים מסויימים נקבע לפי מצב הדור, ואם אנשים ברחוב מחשיבים אדם כתלמיד חכם, הרי הוא חייב להתנהג בסדר ונקיון כתלמיד חכם, שלא יתחלל שם שמים על ידו⁷⁵.

פא. עוון חילול ה' הוא כה חמור - עד שאין כח בתשובה וביום הכיפורים לכפר עליו, ורק המיתה מכפרת⁷⁶.

פב. המקדש שם שמים ברכים - מתקן את עוון חילול ה', כתשובת המשקל⁷⁷.

פג. התמסרות מוחלטת ללימוד תורה - גם היא מכפרת על עוון חילול ה'⁷⁸.

החטאת הרבים

פד. המחטיא את הרבים - אין לו חלק לעולם הבא⁷⁹, בין

ילבש. ולדעת הרמ"א (שם) האיסור אמור במקום שרק נשים נוהגות להסתכל בראי, אבל במקום שגם הגברים נוהגים להסתכל בראי, כמו בזמנינו, מותר. ומ"מ ת"ח יחמיר על עצמו (ראה גיליון מהרש"א). וכתב בד"מ, שאם אין כוונת הת"ח להתייפות, אלא שלא יתגנה, כדי שלא יתחלל ש"ש - שפיר דמי.

75. שערי תורת הבית (ח"א עמ' שו ס"ה).

76. יומא (פ, א); ירושלמי (שם פ"ח ה"ז וסנהדרין פ"א ה"א ושבועות פ"א ה"ו); אדר"נ (פכ"ט); תדב"א רבה (פט"ו); רמב"ם (תשובה פ"א ה"ד).

77. רבנו בחיי (ויקרא כב, לב); שע"ת לרבנו יונה (שער ד סעיף ה).

78. שערי תשובה (שער ד סעיף ט"ז).

79. אלא נכרת ואובד על גודל רשעתו וחטאתו. רמב"ם (תשובה פ"ג, ה"ו).

שהחטיא בדבר גדול כירבעם בן נבט, ובין שהחטיא בדבר קל⁸⁰.

פה. בחור שמכניס עיתון חילוני וכדומה לחדרו בישיבה - נחשב כמחטיא את הרבים⁸¹.

מסירת דין לשמים

פו. אסור לבקש דין מהשמים על חבירו שעשה לו רעה ולומר: 'ה' ישלם לו וישיב לו כרעתו'. העושה כן - נכשל בעוון חמור, והוא עצמו נפגע תחילה⁸².

פז. אדם שפגע וציער את חבירו - יש לנפגע לבקש מה' שיחזיר את הפוגע למוטב ויעזור לו לתקן את מידותיו ומעשיו הרעים⁸³.

פח. המבקש מה' נקמה באלו שציערוהו או הרעו לו ונתקיימה בקשתו ונענשו, כשיעשה הוא או זרעו חטא דומה - ייענשו⁸⁴.

---

80. רמב"ם (שם).

81. אור יחזקאל (מדות עמ' קלו). ואף ששכנו לא קוראים בזה, מ"מ הוא מקרר את נפשם, שרואים שאפשר לקרוא דברי מינות (שם).

82. רמ"א (ח"מ תכב, א).

83. ספר חסידים (עו).

84. אך אם לא היה מבקש נקמה - לא היה נענש עבור זה. ספר חסידים (תרנז).

פרק ג

פיוס ומחילה

א. בעבירות שבין אדם לחבירו שעבר בהן גם על בין אדם למקום, כל זמן שלא פייסו ולא תיקן את החלק שבינו לבין חבירו, גם החלק בעבירה זו שבינו למקום - לא מתכפר לו¹.

וסדר הדברים הוא לעיכובא: תחילה צריך לפייס את חבירו, ורק לאחר מכן לשוב בתשובה על החלק שבינו למקום².

ב. בכל העבירות שבין אדם לחבירו, אם לא פייסו - אין לו תקנה עד שיהיה מוכרח לבוא שוב לעולם הזה בגילגול ולפייסו³.

ג. בטרם יבקש מחילה מחבירו, יבקש ויתפלל שהשם יתברך יעזרהו וימציא בפיו את המילים הנכונות והמתאימות שיירצו את חבירו⁴.

ד. בקשת המחילה צריכה להיעשות מתוך מחשבה ושימת לב

1. פרי"ח (סתרי"ו סק"א ד"ה ומ"ש אין, בשם המהר"ש גרמיזאן) והפמ"ג (משב"ז שם סק"א); מנ"ח (מצוה שסד אות לב); חיי"א (כלל קמג ד"ה וביותר).

2. מנ"ח (שם) וחיי"א (שם).

3. ח"ח (עה"ת במעשי למלך עמ' רפה).

4. ימים נוראים (פכ"א עשיית).

האם המקום והזמן נוחים לך, ומה הדרך הטובה לפתוח עמו בדברים וכיוצא בזה⁵.

ה. אין לפייס את הנפגע בשעת כעסו, אלא יש להמתין עד שישכך כעסו ואז ירצהו⁶.

ו. אופן הפיוס הוא, שיראה לחבירו את חרטתו על מה שפגע בו⁷, ויבקש את מחילתו בהכנעה ובתחנונים⁸.

ז. עיקר הפיוס הוא, שהפוגע יראה לנפגע שהוא יודע שחטא והרע לו ולפיכך הוא מבקש את מחילתו. ולכן, אם הפוגע אומר רק: 'אני מבקש ממך מחילה' וכדומה - אין זה נחשב 'פיוס', ואם הנפגע לא ימחול לו - לא יקרא 'אכזרי'⁹.

ח. מי שחבירו לא מוחל לו - אין לו כפרה עולמית, ואף יום המיתה לא מכפר לו¹⁰.

5. שכן לפעמים המקום או המצב לא מתאימים, ובקשת המחילה עתה רק מטרידה אותו, ולפעמים נמצא מקלכל עוד יותר. שערי הימים הנוראים (עש"יח).

6. אבות (פ"ד, י"ח); רמב"ם (דעות ה, ז). ראה רבנו יונה ומאירי (שם) שריצוי בשעת כעס לא רק שאינו מועיל, אלא עלול אף להגביר את הכעס.

7. רמב"ם (חובל ומזיק ה, י) ושו"ע (סימן תכב ס"א).

8. אורחות חיים (לרא"ש, סימן ס"ב). וכן אמר הגר"ן קרליץ בשם החזו"א. במרדכי מובא בשם המדרש תנחומא, שכאשר הקב"ה רואה שהפוגע משפיל את עצמו בפני חבירו - מרחם עליו וסולח לו (כה"ח סתרי"ו אכ"ב).

9. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"כ אות ט).

10. חפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ב ס"ב); מנחת חינוך (מצוה שסד אות לב); חיי"א (כלל קמג ד"ה וביותר).

גם אם חבירו ימחל לו אחרי מותו - יקבל הלה את עונשו, לפי שאין כפרה למתים¹¹.

ט. מחילת קטן אינה מחילה, אך מכל מקום יפייסו ויבקש ממנו מחילה, וכשיגדל ישוב ויבקש את מחילתו¹². ויש סוברים שמחילת הקטן מועילה¹³.

י. הפוגע אינו יוצא ידי חובת פיוס בנתינת מתנה לנפגע או בקניית עליה לתורה, למרות שהנפגע אמר לו 'ישר כח' ומשוחח עמו כדבר איש אל רעהו.

אולם, אם הנפגע גילה דעתו שהתפייס במתנה או בכיבוד - שוב אין צריך לבקש את מחילתו¹⁴.

יא. לכתחילה ראוי ונכון שהפוגע ילך בעצמו אל הנפגע לפייסו ולבקש את סליחתו, ולא ישלח שליח שיעשה זאת במקומו¹⁵.

יב. מי שקשה לו לפייס את חבירו פנים אל פנים - יעשה זאת

11. מנ"ח (שם); ומ"מ יתכן שיוקל עונשו בכך (שם).

12. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"כ ס"ד); אור לציון (שו"ת ח"ד פ"ט).

13. ואע"פ שבדיני ממונות אין מועיל מה שהקטן מחל ויכול הוא לחזור בו, מ"מ לגבי חטא שבין אדם לחבירו, שענין המחילה הוא מה שמסיר את הקפדתו מליבו, מועילה מחילה גם בקטן. הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"כ עמ' קא).

14. הגהות מקור חיים (סימן תרו ס"א).

15. משנ"ב (סימן תרו סק"ב).

על ידי מכתב, 'כי באמת הכתיבה היא רפואה לכל דבר שקשה לדבר עליו מפני הבושה'¹⁶.

יג. נפגע שמחל לפוגע מבלי שנתבקש על ידי הפוגע, אין הכפרה מלאה, לפי שעיקר הכפרה היא על ידי שהפוגע מכניע את עצמו לבקש מחילה מהנפגע. ולכן גם אם הפוגע יודע בוודאות שהנפגע מחל לו לחלוטין – יבקש ממנו מחילה¹⁷.

יד. פוגע שאינו זוכר מי נפגע ממנו, או שלא ניתן למוצאו – יקבל על עצמו לפייסו כשימצאנו, ויחזור בתשובה, ומן השמים ימחלו לו¹⁸.

הנפגע

טו. המוחל לחבירו בפיו, אך בלבו עדיין מקפיד עליו, אין מחילתו מחילה¹⁹.

16. פלא יועץ (ערך תשובה).

17. מטה משה (סתתמ"ח); פלא יועץ (ערך תשובה); הגר"י בלאזר (הו"ד במועדים וזמנים ח"א סימן נד ולתשובת השנה פ"ב מהלכות תשובה ה"ט); חזו"א (חוט שני יו"כ עמ' ק ד"ה ושמעת').

18. ראה שו"ע (אהע"ז סל"ח), ב"ש (שם סקני"ה), חומת אנך (פרשת אחרי מות) ושאלת יעב"ץ (ח"א סימן עט).

19. צוואת החי"א (סעיף כ); חוט שני (ר"ה ויוה"כ עמ' ק) בשם החזו"א; שו"ת אג"מ (אהע"ז ח"ד סמ"ז, ב); שו"ת אול"צ (ח"ב עמ' קט).

טז. מי שלא עקר מלבו לגמרי את הקפידא על חבריו, אסור לו לומר לו: 'מחול לך, מוחל לך', כי זוהי גניבת דעת²⁰.

יז. מי שיש בלבו טינה על חבריו ואינו מסוגל לסלוח לו, יש סוברים שאין לו לומר בנוסח קריאת שמע שעל המיטה: 'הריני מוחל וסולח לכל מי שהכעיס והקניט אותי', משום 'דובר שקרים'²¹, ויש חולקים²².

יח. מי שמחל בלבו לחבריו והסיר את רגש ההקפדה לחלוטין, מיד מתכפר הפוגע, אף אם לא אמר זאת בפיו²³; ומכל מקום ראוי ונכון שהפוגע יבקש מהנפגע שיאמר בפה מלא: 'מחול לך'²⁴.

יט. הרוצה שימחלו לו משמים גם על העבירות שעבר במזיד, עליו למחול לחבריו אפילו אם חטא ועוות נגדו במזיד²⁵.

---

20. עלי שור (ח"יב עמ' רמא).

21. שו"ת אול"צ (ח"יב פט"ו תשובה יג עק"ט).

22. מכיון שעיקר המחילה היא בפה ולא בלב, ומאחר שאמר בפיו: 'הריני מוחל וסולח' - המחילה קיימת, ואינו דובר שקרים. הגרש"ז ברוידא (ספר זכרון אבן ציון עתקמ"ב); חשוקי חמד (ע"ז עתצ"ו).

23. יוסף אומץ (סימן תתקסט); תוספות יוה"פ (יומא פז, ב, ד"ה רב שאני); שו"ת חיים ביד (להגר"ח פלאגי, סימן נז).

24. רבנו בחיי (בראשית נ, יז); אור החיים (שם נ, יט); מקו"ח (סימן תרו); חת"ס (תורת משה שם).

25. כפי שאמרו חז"ל (ר"ה יז, א): 'למי נושא עוון - למי שעובר על פשע'. משנ"ב (סתרי"ו) בשעה"צ (סק"ח).

כ. אדם שכל הזמן פוגע בחבירו - מותר לנפגע לומר לפוגע שאינו סולח לו, כדי שהלה יפסיק לפגוע. אולם בלבו יסלח לו.²⁶

כא. סמא דכולא, להיות סבלן ומוחל על עלבוננו, ולהיות מעביר על מידותיו; וטוב לו מכל הסיגופים והתעניות לכפרת נפשו.²⁷

כב. אם אין הפוגע מתעורר לבקש מחילה מהנפגע, ראוי ונכון שהנפגע ימציא את עצמו אליו, כדי שיבקש ממנו מחילה.²⁸

כג. עצה טובה לעורר את הפוגע לפייס: על ידי שהנפגע יקדים ויפייס תחילה את הפוגע - על ידי זה יקל לפוגע להשיב בפיוס.²⁹

26. ראה רמ"א (סתרי"ו ס"א) ומשנ"ב (סק"ט) שכאשר כוונתו של הנפגע היא לטובתו של החוטא - רשאי הוא שלא למחול, שפעמים טובתו של החוטא שלא ימחלו לו על חטאו, כדי שלבו הערל יהיה נכנע ולא ירגיל עצמו בחטאים. וכן, אם הנפגע אינו מוחל משום שדואג לטובת עצמו, שחושש שאם ימחל לו תגיע לו איזו רעה או היזק מחמת כן - אינו צריך למחול לו, שחיי קודמים לחיי חבירו. משנ"ב (שם סק"י). אולם גם באופנים אלו - שרשאי שלא למחול - צריך הנפגע להסיר מלבו את השנאה שיש לו כלפי החוטא, מאחר והחוטא ביקש מחילה. משנ"ב (שם) ושעה"צ (סק"י).

27. כה"ח (להגר"ח פלאג'י).

28. מט"א (סתרי"ו ס"ג); קיצשו"ע (סקל"א ס"ד).

29. ראה לכתחילה (בין אדם לחבירו, סור מרע, ער"א).

כד. עצה טובה כיצד להקל על הפוגע לקבל תוכחה: במקום להשמיע לו ביקורת על עצם מעשהו, יספר לו הנפגע על ההרגשה הרעה שהיתה לו כתוצאה מהמקרה³⁰.

כה. עצה טובה כיצד להסיר את רגש ההקפדה ולמחול לזולת: יחשוב בלבו, שבמידה שאדם מודד לאחרים - כך ימדדו לו, ואם הוא לא ימחל - גם משמים לא ימחלו לו³¹. וכן יחשוב, שכל שחבירו נענש על ידו - אינו נכנס למחיצתו של הקב"ה³². וכן, שמי שמונע עצמו מלמחול - אין תפילתו נשמעת³³.

כו. רבי ישראל סלנטר נתן עצה למידת הקפדנות: 'שאם יחטא לו איש, ימחול לו תיכף בפה מלא, ואם אחר כך יהיה לו בלבו עליו, יחשוב שהוא עוון גדול שהוא מקפיד על חבירו על חטא שכבר מחל לו'³⁴.

כז. כאשר הנפגע חלה בנפשו, לא מועיל לבקש ממנו מחילה כל זמן שהוא חסר דעה; ולכשיפטר מהעולם - יביא עשרה אנשים ויבקש מחילה בפניהם³⁵.

---

30. כגון: במקום לומר לפוגע: 'מדוע ציערת אותי', יאמר לו: 'הרגשתי בושה נוראה ממה שסיפרת עלי'.

31. מהרי"ל (הלכות ליל יוה"כ).

32. שבת (קמט, ב); ב"ב (כב, א תוס' ד"ה אנא ענישתיה).

33. א"ר (סתרי"ו סק"א).

34. כוכבי אור (בנתיבות אור ד"ה הנה בש"ס).

35. שכשהנשמה בגוף של חסר דעה - אי אפשר לבקש ממנה מחילה, אבל

כח. הזמן הראוי ביותר לבקשת מחילה מהנפטר - הוא: לפני עריכת הטהרה³⁶, או לאחר שהניחוהו בקברו, לפני שכיסוהו בעפר³⁷.

מחילה בערב יום הכיפורים

כט. מי שחטא לחבירו והגיע יום הכיפורים ולא פייסו - אפילו עבירות שבין אדם למקום אינן מתכפרות לו³⁸.

ל. מי שיש עליו קפידה - יש עליו מקטרג בשמים, שאינו מניח שיתכפרו עוונותיו. רק לאחר שחבירו נתרצה - 'חלף הלך לו המקטרג'³⁹.

לא. אין להמתין לפייס את חבירו עד ערב יום הכיפורים, אלא יקדים לעשות זאת כבר בערב ראש השנה⁴⁰.

לב. בערב יום הכיפורים קיימת חובה לבקש מחילה מחבר שמקפיד, גם כאשר ההקפדה היא שלא כדין⁴¹.

לאחר שיצאה מהגוף - ניתן לבקש ממנה מחילה. הגרייט אלשיב (אשרי האיש חייג פ"ח אות ד).

36. אלף המגן (סתרי"ו סקיי"ג) בשם הישי"ש (ב"ק פ"ח סני"ז).

37. הגרייט אדלשטיין. הו"ד בשערי הימים הנוראים (עשמ"ב).

38. ברכ"י (סתרי"ו סקיי"א).

39. נועם אלימלך. הו"ד במחזור תתקבל (יוה"כ במבוא).

40. חיי"א (כלל קלח ס"ה) וקיצשו"ע (סקכ"ח סי"ד).

41. מקור חיים (סימן תרו ס"א); שפי"א (יומא פז, ב, ד"ה אי קפיד). והטעם: 'כדי שיהיה לב ישראל שלם אחד עם חבירו' (שם).

ג. בערב יום הכיפורים יש נוהגים לבקש מחילה מחבריהם גם כשלא חטאו נגדם כלל, משום שחששו שמא בכל זאת פגעו בכבודם⁴².

ד. לפעמים בקשת מחילה מהנפגע יכולה להכעיסו מאוד, כגון כשהנפגע עדיין לא נרגע מהפגיעה. בכגון זה - מוטב להמתין ולפייס אחרי יום כיפור; אך יקבל על עצמו שיפייסנו בזמן הנכון לכשיתאפשר⁴³.

ה. הפוגע בחבירו, וחושש שאם יבקש ממנו מחילה הוא יפגע עוד יותר, כגון שיחשוב שהתכוין לפגוע בו ברצינות - לא יבקש ממנו מחילה על מקרה זה במיוחד, אלא יבקש ממנו מחילה באופן כללי בערב יום כיפור⁴⁴.

ו. כל אדם - ללא יוצא מהכלל - צריך לבקש מחילה מהוריו ומרבותיו, שמא ציער אותם⁴⁵.

42. ערוה"ש (סתרי"ו ס"ד), עטרת צבי (ס"ק א).

43. וכפי שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ג): 'אל תרצה את חברך בשעת כעסו'. וז"ל הרשב"ץ (מגן אבות עמ"ס אבות שם): "אמר, שאם אדם הוא כועס - אל תמהר לרצותו, כי זה יוסיף כעס על כעסו, כי בעת חמימות הכעס לא יועיל השקט הרצוי... וכך אמר הקב"ה למשה: המתן לי עד שיעברו פנים של כעס, שנאמר (שמות לג, יד): 'פני ילכו והניחותי לך', כדאיתא בפ"ק דברכות (ז, א)".

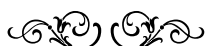
44. הגר"נ קרליץ (חוט שני מילי דנזיקין ע"ג).

45. והם מצידם יאמרו שהם מוחלים - אף אם לא באו לבקש מהם מחילה. בא"ח (וילך ס"ו). וראוי שההורים יאמרו בנוסח זה: 'אנחנו מוחלים לבנינו פלוני על כל מה שחטא לנו מחילה גמורה' (שם).

לז. איש ואשתו - יבקשו מחילה זה מזה ויפייסו זה את זה⁴⁶.

וכן: ראוי שהבעל ימחל לאשתו על שהוציאה כספים שלא לרצונו⁴⁷.

לח. מי שאינו מעביר ביום הכיפורים את השנאה שיש בליבו על חברו, אין תפילתו מתקבלת⁴⁸.

---

46. בא"ח (וילך א"ו).

47. שם.

48. מדרש תלפיות (סוף ענף כיפורים); א"ר (סתר"ו סק"א).

פרק ד

תוכחה

- א. אדם שנפגע מחבירו ומרגיש שנאה כלפיו - חייב להוכיחו על כך כדי להעביר מלבו את השנאה¹.
- ב. בטרם יוכיח את חבירו, יבקש ויתפלל שהשם יתברך יעזרהו וימציא בפיו את המילים הנכונות והמתאימות שיחדרו אל לבו של חבירו².
- ג. המוכיח את חבירו, יודיענו שאינו אומר לו את דברי התוכחה אלא לטובתו³.
- ד. התוכחה צריכה להאמר ביחידות⁴, בדרך כבוד, בלשון רכה ובנחת, ולא דרך הטחת דברים, כדי להקל על הפוגע לשמוע ולקבל⁵.

---

1. רמב"ן, רשב"ם וחזקוני (ויקרא יט, יז).

2. ראה ספר החינוך (מצוה רלט).

3. רמב"ם (דעות ו, ו).

4. רמב"ם (דעות ו, ז); משנ"ב (סקני"ו סק"ד). וכך מובא בספר ראש הגבעה לתלמיד הגר"א (עמ' נו): 'הזהר בני מן התוכחה, שלא תוכיח את חבריך בפני שום אדם או ברבים ח"ו, והיא רעה יותר מאשר הרעה שעשה חבריך'.

5. שם.

ה. דיבור תוקפני הנאמר בקול רם - אינו יעיל, ואין מקיימים בו מצות תוכחה⁶.

ו. ביקורת אישית לא מועילה מאומה. המבוקר תמיד ימצא דרכים להצדיק את דרכו ולהוכיח את ישרותו⁷.

ז. עצה טובה כיצד להקל על הפוגע לקבל את התוכחה: במקום להשמיע לו ביקורת על עצם מעשהו, יספר לו הנפגע על ההרגשה הרעה שהיתה לו כתוצאה מהמקרה⁸.

ח. מי שאין טבעו בשום אופן להוכיח בנחת, בנועם ופְּרָפּוּת - פטור מלהוכיח⁹.

ט. מי שיכול לקיים מצות תוכחה ונמנע, עובר ב'ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת'¹⁰, ונתפס באותו עוון¹¹.

י. אין לאדם להוכיח את הזולת על עבירה שהוא עצמו נכשל בה. לכן, בטרם יוכיח - יבדוק את עצמו היטב שהוא נקי מעוון זה¹².

6. ראה רמב"ם (דעות פ"ו), וחינוך (מצוה רלט).

7. ראה רמב"ם (אבות ד, יח).

8. ראה לכתחילה שמירת הלשון (פלי"ד ס"ז הע' 8).

9. כתר ראש להגרי"ח מולאזין בשם הגר"א. וטוב שיבקש מאחר שיוכיח במקומו.

10. ראה ירושלמי (סוטה פ"ז) ורמב"ן (עה"ת ויקרא יט, יז).

11. שבת (נד, ב).

12. ב"ב (ס, ב); רבנו יונה (שע"ת ג, ריט).

יא. אין להוכיח אלא אם כן ברור לחלוטין, למעלה מכל ספק, שנעשתה העבירה¹³.

יב. התוכחה אינה צריכה להאמר כולה בבת אחת, אלא ניתן לחלקה - בעת הצורך - לחלקים קטנים, וזאת כדי להקל על קבלת הדברים ללא הרתעה¹⁴.

יג. כאשר חברך מתחיל לספר בגנותו של מישהו, ובמקום להוכיחו אתה מאזין לדבריו, מלבד שעברת על איסור שמיעת לשון הרע, עברת גם על מצות עשה של 'הוכח תוכיח את עמיתך'¹⁵.

יד. המוכיח את חבריו ברבים - לא קיים מצוה, אלא עבר עבירה חמורה, וכאילו שפך דמים במצוה שרצה לעשות¹⁶.

טו. העובר עבירה בגלוי, אם אינו יכול להוכיחו בינו לבין עצמו מיידית, יוכיחנו בגלוי, כדי למנוע חילול ה'¹⁷.

---

13. ראה שבת (צז, א).

14. רמז לדבר: 'הוכיח תוכיח' - אפילו מאה פעמים, כלומר: חלק את התוכחה אפילו למאה חלקים.

15. אין להמתין עד שיגמור את סיפורו ורק אז להוכיחו, אלא עליו להוכיחו מיד כשהוא חש שדבריו מכילים לשון הרע, שכן כל מילה של לשון הרע היא חטא בפני עצמו.

16. פלא יועץ (ערך תוכחה).

17. ראה רבנו יונה (שע"ת ש"ג).

טז. מי שהוכיחוהו, ואף על פי כן הקשה את לבו והמשיך לחטוא - נכפל עוונו¹⁸.

יז. מי שחבירו פגע בו, ולא רצה להוכיחו, אלא מחל לו בלב שלם - הרי זו מידת חסידות¹⁹.

יח. מי שמלמד אחרים הלכה למעשה ומורה להם את הדרך אשר ילכו בה - הרי הוא מקיים בזה גם מצות תוכחה²⁰.

---

18. ראה רבנו יונה (שע"ת ש"ג).

19. שמירת הלשון (פרק שני).

20. פרט למצות תלמוד תורה ולזיכוי הרבים. הגר"ש אלישיב.

פרק ה

כפרות

א. יש לעשות כפרות רק על ידי ארגון אמין, כי יש ארגונים שמזלזלים בהרבה פרטים, שלפעמים הופכים את כל העניין ל'מצוה הבאה בעבירה'¹.

ב. יש להזהר מאוד שלא יתחלפו התרנגולים שעשו בהם כפרות עם התרנגולים שעדיין לא עשו בהם, כי אין אפשרות להתכפר ב'כפרה' שהתכפר בה אחר².

ג. אין מקיימים את מנהג כפרות על עופות אלא אם כן העופות נשחטים עד יום הכיפורים, ולא כאשר העופות נשחטים רק לאחר יום הכיפורים³.

ד. יש שקונים עוף לכפרות מארגוני צדקה וכדומה, ועושים עליו כפרות ומחזירים להם. ויש לעורר, שלאחר קניית

1. הגריי"ש אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים ערע"ו).

2. הגריי"ש אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים פכ"א הערה 21). ואע"פ ששני אנשים יכולים להתכפר בכפרה אחת, זה רק בבת אחת ולא בזה אחר זה (שם).

3. שכן התיקון של הכפרה נעשה רק בשעת השחיטה. הגריי"ש אלישיב (אשרי האיש מועדים עק"ו ס"י); הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"כ פ"א סק"ב). וכל שכן אם רק נותנים את ערך התרנגולים לצדקה, ואת התרנגולים לוקחים למוכרם בשוק, ודאי שאין בזה קיום מנהג כפרות. הגר"נ קרליץ (חוט שני ר"ה עצי"ה).

העוף - הוא שייך למתכפר והוא חייב לדאוג להאכילו⁴.
ואם נותנו להם במתנה - אינו חייב להאכילו, אך אין העוף
שלו בשעת השחיטה⁵.

ה. אם קיים חשש שהתרנגולים ימותו ברעב או בצמא עוד
לפני שיגיעו לשחיטה - ודאי עדיף לעשות כפרות על כסף⁶.

ו. כפרה שנמצאת טריפה, והמוכר נתן לו תרנגול אחר
בתמורה - עליו לעשות שוב כפרות⁷.

ז. העושים כפרות במקום המפריע ברחוב - הינם גוזלים את
הציבור⁸.

ח. בנוסח הכפרות ראוי לומר: 'זה התרנגול ילך לשחיטה
ויכנס הוא לחיים טובים וכו'', ולא לומר: 'זה התרנגול
ילך לשחיטה והוא יכנס לחיים וכו''⁹.

4. וכידוע שפעמים רבות העופות מונחים ברעב ובצמא, ועד שחיתתם -
רבים מהם מתים מרעב וצמא, וא"כ חוזר החיוב על המתכפר להאכילם
בעצמו.

5. נר ציון (עש"ז).

6. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש מועדים עק"ו ס"ז).

7. כיון שהתברר שהתרנגול הראשון לא היה שלו. הגר"ש אלישיב (אשרי
האיש ח"ג פ"ז אות ה). ואם לא קיבל תרנגול אחר במקום התרנגול
שנמצא טריפה - ראוי ונכון שיעשה שוב כפרות על כסף. הגר"ש ואזנר
(קובץ מבית לוי תשרי על"ד).

8. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש מועדים עק"ו ס"ח).

9. כי לפעמים מחמת המהירות משתמע שהתרנגול ילך לשחיטה וגם

ט. ראוי ונכון שיסובב את הכפרות תחילה על עצמו, ורק לאחר מכן על בני ביתו, או על חבריו¹⁰.

י. קיימת עדיפות שאדם יעשה לעצמו כפרות, מאשר שאחרים יעשו לו, אלא אם כן המתכפר עם הארץ והעושה תלמיד חכם¹¹.

יא. העושה כפרות על אדם אחר שלא בפניו - יאמר: 'זה חליפת פלוני בן פלוני וכו'¹².

יב. לכתחילה ראוי להמנע מלעשות כפרות על אדם אחר שלא בפניו¹³.

יג. ראוי ונכון לעשות כפרות לעובר, גם אם עדיין לא עברו ארבעים יום מזמן העיבור¹⁴.

המתכפר ח"ו. וכן כשמסובב לעצמו - יאמר 'ואכנס אני', ולא 'ואני אכנס', וכן כשמסובב לאחר שנוכח לידו - יאמר 'ותכנס אתה', ולא 'ואתה תכנס'. כה"ח (סתרי"ה סק"ח).

10. מט"א (סתרי"ה ס"ו). והטעם: כדי שיבוא זכאי ויכפר על החייב, ויש בזה תועלת גדולה, וכן הוא אומר בכהן גדול: 'וכפר בעדו', ואחר כך: 'בעד ביתו'. רבי יעקב מליסא (דרך החיים ער"ו).

11. מקו"ח (לחוי"י סתרי"ה ס"א).

12. לוח דבר בעתו; ילק"י (מועדים ע"ו).

13. כי יש סוברים כי אין אפשרות לכפר לאדם שלא בפניו. ראה אשרי האיש (מועדים עק"ז ס"א).

14. הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סק"ד א"ג). אולם, לדעת הגר"ש ואזנר

יד. מי שנהג בכל השנים לעשות כפרות על תרנגול, ועתה אין לו אפשרות לעשות על תרנגול ורוצה לעשות כפרות על כסף - ראוי ונכון שיעשה התרת נדרים¹⁵.

(קובץ מבית לוי תשרי על"ג הערה ו) אם לא עברו ארבעים יום מזמן העיבור - אינה צריכה לעשות כפרות לעובר, משום שאין לו עדיין דין 'עובר' לעניין כפרות.

15. הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עקצ"ז). אולם, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"כ פ"א סק"ב) שכאשר אינו יכול לעשות על תרנגול - אינו צריך התרה.

פרק ו

עצות לכפרת עוונות

א. בשעה שאדם סועד על שולחנו ומתאוה לאכול ולשתות עוד – אל ישלים תאוותו, ובזה ייחשב לו כאילו זבח את יצרו והקריבו קרבן לה' ונמחלים כל עוונותיו¹.

ב. עצות נוספות לכפרת עוונות באכילה: מאכל או משקה טעים וערב במיוחד, ידחה את אכילתו או שתיתו מעט².

עצה נוספת: באמצע האכילה, בעוד שהוא משתוקק לאכול, יעשה הפסקה קלה³.

עצה נוספת: מונחים לפניו מספר מאכלים, ימנע לחלוטין לאכול את אחד המאכלים שערב לחיכו במיוחד⁴.

עצה נוספת: לפני שמתחיל לאכול, יחתוך מן הלחם את הכמות הנצרכת לבריאותו ורק אותה יאכל⁵.

---

1. הנהגה זו מכונה 'תענית הראב"ד', והמקפיד לעשותה - יזכה לחיי נצח. כן אמר ה'ימגיד' למרן ה'בית יוסף'. ראה משנ"ב (סתקע"א סק"ב).

2. אי"ר (סקי"ע סק"ג).

3. משנ"ב (סתקע"א סק"ב).

4. שולחן הטהור (פ"ה).

5. שם (מאמר עצות האכילה).

עצה נוספת: כאשר מביאים לפניו מאכל, ימתין מעט בטרם יאכלנו, ובזמן ההמתנה יחשוב מעט בעניינים רוחניים⁶.

ג. המרחם על הבריות ועושה עמהם חסד - בדין שמים ירחמו עליו וימחלו לו על עוונותיו בחסד, מידה כנגד מידה⁷.

ד. המקשיב בחשק ובשקיקה לשיחות חיזוק בתורה, יראת שמים ומידות טובות - יזכה למחילת עוונות⁸.

ה. אחד מהדברים שמכפרים על עוונותיו של אדם ללא סיגופים וללא תעניות - הוא: אמירת שירת הים בשמחה ובנעימה, באופן 'שמדמה בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים טובעים והוא ניצול'⁹.

ו. אחד מתיקוני התשובה המועילים לבעלי תשובה: הימנעות מאחת מהמותרות האוהבים עליהם, כגון סיגריות או שוקולד, שהם מסוגי המותרות שאינם מוסיפים כח ובריאות לגוף¹⁰.

---

6. שם (מאמר פתח עינים).

7. הגר"נ ווכטפויגל (לקט רשימות אלול עקמ"ו).

8. חרדים (פרק עג): 'שישמע בחשק דברי חכם שדורש ביראת שמים ובדברי אגדה, שעל ידי זה ימחלו לו עוונותיו'.

9. ספר חרדים (פע"ג); חיד"א (צפורן שמיר).

10. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה יוה"כ פ"ד הע' 11).

ז. תיקון למי שנכשל בחטא מסויים: לעסוק בדיניו והלכותיו. כגון: מי שנכשל בחילול שבת - יעסוק בהלכות שבת, וכדומה¹¹.

ח. יש צדיקים שמקבלים על עצמם לשם כפרת עוונות שלא יתחככו אם יעקצו אותם כינים ופרעושים וכיוצא בזה, 'ודבר זה הוא סיגוף גדול ועצום מאוד'¹².

יש שמקבלים זאת על עצמם לזמן קצר, כגון לחצי שעה, ואפילו לחמש דקות¹³.

ט. לעולם כדאי לכל אדם לקבל על עצמו 'יסורים טובים', שאדם בוחרם לעצמו (כשמירת הלשון והעיניים או השכמת הבוקר או התגברות על מידות רעות), וזה ימנע ממנו 'יסורים רעים', שבוחרים משמים עבורו (כמחלות ועניות)¹⁴.

---

11. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה יוה"כ פ"ד הע' 11).

12. יסוד ושורש העבודה (שער העשירי פ"ד).

13. שערי הימים הנוראים (ער"פ). אולם, יש לדעת ולזכור, שכל מילי דחסידותא הגורמים להחלשת עול תורה, הרי זו עצת היצר הרע שרוצה להכשילו ומבקש להמיתו. הגר"א קוטלר (משנת רבי אהרן ח"ג עכ"ה) בשם רבי יוסף זונדל מסלאנט בשם הגר"ח מולאזין בשם הגר"א.

14. ימים נוראים (פכ"ג עשי"ת).

מעביר על מידותיו

י. אחד העצות לפייס את הקב"ה ולרצותו שימחל - היא: למחול לזולת שחטא נגדי על כל הרעה שעשה לי¹⁵.

יא. 'סמא דכולא, להיות סבלן ומוחל על עלבוננו, ולהיות מעביר על מידותיו; וטוב לו מכל הסיגופים והתעניות לכפרת נפשו¹⁶.

יב. אדם שמעביר על מידותיו, הוא יוצר סיבה שעל פי שורת הדין יעבירו לו על כל פשעיו¹⁷, מבלי להזדקק לחסד ול'נהמא דכיסופא'¹⁸.

15. ר"ה (ו', א). 'כי אז הדברים ק"ו: אם אני בשר ודם, קרוץ מחומר, אני מוחל לחברי, אזי הקב"ה בודאי צריך למחול לי. דיבורי אמונה (ח"ג עקס"א). וכל אחד זקוק שימחלו לו על העוונות. חבל שמחמת איזו שהיא קפיידא ותרעומת - הוא ימנע מעצמו שימחלו לו על כל פשעיו. הגר"ד יפה (עבודת הימים הנוראים עמ' פד-פה). המעביר על מידותיו ונח להתפייס ואינו נוקם ונוטר, מלבד מה שמעבירים על כל פשעיו - זוכה גם ש'עושים לו ניסים ונפלאות, וניצול, ומאריכים לו ימים ושנים, ותפילתו נשמעת, והעולם מתקיים על ידו, וזוכה לתורה. וישקול בדעתו, אשר מזה הצער המועט שסובל לרגעים - יגיע לו מזה דבר שאין ערוך אליו. תורת אשר (הו"ד במחזור תתקבל יו"כ במבוא ע"ח).

16. הגר"ח פלאגי (בספרו כה"ח).

17. מידה כנגד מידה.

18. שכן במעשיו הוא גרם לכך שיוותרו לו. הגר"ד יפה (עבודת הימים הנוראים עמ"ה). חשוב לציין, שגם אם לעת עתה אין ביד האדם הזדמנות להעביר

שומע חרפתו ושותק

יג. מעלתו של מי ששומע חרפתו ושותק - גבוהה יותר ממעלתו של אדם שצם אלף תעניות¹⁹.

יד. מכל התשובות שבעולם - המעולה שבכולם למרק החטאות והזדונות והפשעים, היא: סבילת העלבונות והחירופים והגידופים, 'והיא מעולה יותר מכל מלקויות וסיגופי תעניות שבעולם'²⁰.

טו. אדם מבוייש - לבו שבור, והינו קרוב מאוד בעת הזאת אל הבורא יתברך, וראוי לו לנצל רגע נעלה זה לשאת תפילה אל ה' שימלא משאלותיו²¹.

טז. מי שאינו בטוח שיוכל לעמוד בנסיון של 'שומע חרפתו ושותק' - ישתמט ויברח ממחרפיו²².

על מידותיו, מ"מ יקבל על עצמו ויקבע במחשבתו, שאם בעתיד יקלע למצב שבו יצטרך להעביר על מידותיו, יתגבר אז על עצמו ויעביר על מידותיו, וברגע שקיבל זאת - כבר הוא נחשב 'מעביר על מידותיו' (שם).
19. ליקוטי רמ"ל בשם האריז"ל והרמ"ק.

20. רבי אברהם גלאנטי בשם הרמ"ק. האריז"ל היה אומר, כי אילו אדם היה יודע כמה מועילים לו הבזיונות שמבזים אותו בני אדם, אזי היה רץ אחריהם לחפש בני אדם שיבזו אותו.

21. ראה תענית (כד, א) וזוה"ק (שמות פו, וישלח קסח:).

22. ארך אפים (ד, ו).

שמירת הלשון

יז. המקבל על עצמו לחסום את פיו מדיבורי לשון הרע על הזולת - נמחלים לו כל עוונותיו²³.

יח. 'כל רגע שאדם חוסם פיו - זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער, ובזה יכופר לו עוון וניצול משאול תחתית'²⁴.

---

23. מדרש משלי. הו"ד במחזור תתקבל (יו"כ במבוא ע"ט).

24. אגרת הגר"א.

פרק טז

יום הכיפורים

א. צדיקים ואנשי מעשה מזכירים את יום הכיפורים רק בתואר: 'היום הקדוש'¹.

ב. מי שלא עשה תשובה ביום הכיפורים, עונשו גודל ומתעצם בלי קץ, ומוטב לו שנהפכה שלייתו על פניו בערב היום הקדוש'².

ג. למרות שיום הכיפורים כולו רחמים, מכל מקום מי שאין לו תשוקה פנימית לעלות ברוחניות - עליו לחשוש שמא הרחמים עצמם יחייבוהו בדין'³.

ד. הסבא מקלם פסק: מי שלא מקבל על עצמו לעסוק במוסר כל השנה - אין יום הכיפורים מכפר על עוונותיו'⁴.

ה. יש לכבד את יום הכיפורים בכסות נקיה, בבית מסודר, במפות על השולחנות ובהדלקת נרות, ככל שאר ימים טובים'⁵.

---

1. בני יששכר (תשרי מאמר ח א"ב).

2. משך חכמה (פרשת נצבים).

3. דומיא ד'בן סורר' שמתחייב בדינו ע"פ מידת הרחמים, כפי שאמרו חז"ל: 'ימות זכאי ואל ימות חייב'. מכתב מאליהו (ח"ב מאמר יוה"כ).

4. ימים נוראים (פ"ה א"ט).

5. שו"ע (סתרי').

- ו. ראוי ונכון שהנשים לא תתקשטנה בתכשיטים המיוחדים לשבת ויום טוב, אלא רק בתכשיטים המיוחדים לימי החול, משום אימת הדין⁶.
- ז. בקדמונים מובא, כי כל שעת לימוד בליל יום הכיפורים - שקולה יותר מלימוד של שנה אחת בזמן אחר⁷.
- ח. ביום הכיפורים ישראל דומים למלאכים, ולכן לפני הכניסה לבית הכסא אפשר לומר: 'התכבדו מכובדים'...⁸.

-
6. ראה שו"ת בצה"ח (ח"ו ס"ג) ושו"ת קנן תורה (ח"ו סל"ו). ולפי"ז - מבואר בשו"ת בצה"ח (שם) - אין לענוד שעון זהב אם אינו עונדו כל ימות השנה אלא רק בשבתות וימים טובים, מפני אימת הדין.
  7. חמ"י (יוה"כ פ"ד).
  8. בשאר ימות השנה לא נהוג לאומרו, משום דמיחזי כיוהרא, אולם ביוה"כ שישראל דומים למלאכים - יכול לאומרו בלחש. עוד יוסף חי (ויצא א"ד). וזה הנוסח המלא: 'התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, המתינו לי עד שאכנס ואצא, שכן דרכן של בני אדם'.

פרק כה

תפילת הנעילה

א. יתגבר כארי להתפלל נעילה בכוונה גמורה, כי הכל הולך אחרי החיתום¹.

ב. יש להשכיל ולהבין את גודלה ורוממותה של שעת הנעילה ולפעול בה בכל הכח. בשעה זו חותמים את גזר דינו של אדם לטובה או לרעה ח"ו, עליו ועל כל נפשות בניו ובנותיו².

ג. כל רגע שמתקרבים לקראת סיום היום - יקר אלפי מונים מהרגע הקודם לו, וזאת מבחינות רבות ונשגבות³.

ד. ברקיע העליון קיים פתח שבמשך כל השנה הוא סתום, ורק חצי שעה בשנה הוא נפתח לקבלת התפילות, והוא בשעת תפילת הנעילה⁴.

---

1. ואמרו רבותינו: תכלית כל השנה - אלול. תכלית אלול - ר"ה. תכלית ר"ה - עשיית. תכלית עשיית - יוה"כ. תכלית יוה"כ - נעילה. משנייב (סתר"ג, ג); מחזור תתקבל (יו"כ עתע"ט).

2. קדושת היום (הו"ד במחזור תתקבל יו"כ במבוא עתע"ט).

3. והבחינה העיקרית היא: עליית העולמות אשר עולים כל רגע למקום גבוה ונשגב. קדוש בציון (תטז).

4. תפארת שלמה (הו"ד במחזור תתקבל יו"כ עתע"פ); קדוש בציון (תכא).

ה. מי שחוזר בתשובה שלימה בתפילת הנעילה - נמחלים לו כל החטאים שחטא מעודו, כולל חטאים שעליהם אין יום הכיפורים מכפר⁵.

ו. הורדת דמעות בתפילת הנעילה - בוקעת רקיעים, 'וגם אם נחתך עליו גזר הדין לרעה - על ידי הבכי יוכל להתהפך לטובה'⁶.

ז. המקבל קבלה בעת הנעילה, יתנה שכל מה שעתיד לעשות במשך השנה מכח קבלתו - יחול למפרע מעת הנעילה. וכן: יתנה שכל הקבלות שיקבל במשך השנה יחולו למפרע מעת הנעילה⁷.

ח. מי שיש בידו כסף גזול שעדיין לא השיבו - יהרהר בתשובה באמירת התיבות 'למען נחדל מעושק ידינו', ויקבל על עצמו להשיב את הגזילה מיד לאחר יום הכיפורים⁸.

5. כגון חילול ה'. הסיבה לכך היא, משום שבנעילה ה' דן לבדו, ללא פמליא של מעלה. משך חכמה (וילך ד"ה בהפטר).

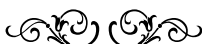
6. אריז"ל (הו"ד במחזור תתקבל יו"כ עתת"פ).

7. הריוח בזה יהיה, שכל קבלה שיקבל במשך השנה - תהיה לה קדושת יוה"כ מחמת התנאי שהתנה בשעת הנעילה. הגר"א לופיאן בשם הסבא מקלם (לב אליהו בהקדמה עמ' 42). במשך השנה, בעת שהגר"א לופיאן היה מדבר בועדים על ענין התקנות והקבלות, הוא היה תמיד מזכיר שעלינו לדעת שלקבלות שלנו יש תוקף וקדושת יוה"כ (שם).

8. שכן אין עוון בעולם שמעכב את התפילה כמו עוון גזילה, עד שבעבור פרוטה אחת שגזל צריך לחזור בגלגול כדי להחזירה לבעליה או ליורשיה,

ט. יש לשמוע ולכוין היטב בברכת כהנים שבתפילת הנעילה, כי רב כוחה להביא ברכה והצלחה במעשי ידיו של אדם לכל ימות השנה⁹.

י. ראוי ונכון לעמוד כנגד הכהנים בפרסם כפיהם לברך את העם¹⁰, ויש להקפיד על כך במיוחד בתפילת הנעילה¹¹.

וידוע שעונש גלגול קשה מעונשה של גהינם, ולכן אנשי כנסת הגדולה סידרו לומר בנעילה 'למען נחדל מעושק ידינו' באופן פרטני - כי עוון זה מעכב את התפילות לעלות השמימה. מחזור חת"ס (יו"כ עתק"צ).

9. חכמת שלמה (הו"ד במחזור תתקבל יו"כ עתקק"ז).

10. הנהגות חת"ס (חוט המשולש); ארחות רבנו (ח"א עס"ו) שכן נהג הסטייפלר; תשובות והנהגות (ח"ג סמ"ו) שכן משמע מלשון הר"מ (תפילה פי"ד ה"ז) שצריך לעמוד פנים מול פנים כאדם המקבל ברכה מחבירו.

11. רבים נוהגים לצרף את שתי כפות הידיים, ולפושטם כמקבל בהם דבר, כאדם המבקש שירד שפע וברכה על צרכיו; ויש מוסיפים לבקש בקשות פרטיות בהרהור הלב. מחזור תתקבל (יו"כ עתקק"ח) בשם בעל לב אליהו.

לקט מתוך ספר

לכתחילה

פסגות

תורה

מצוות

יסודות

ספר לכתחילה

פסגות

פרק א

התפקיד; היעוד

א. אין פעולה הנעשית על ידי בן דעת שאין לה תכלית, וככל שהפעולה גדולה ומורכבת - כן ברור לנו יותר ויותר שיש לה תכלית שהיא מטרתו של עושה הפעולה.

מאחר והקב"ה ברא את השמים והארץ, את האדם ושכלו ויכולת פעולתו, אין ספק שהוא רוצה משהו מן האדם, וזוהי תכלית בריאתו את האדם, ואת העולם אשר הושם בו. הרי לא יתכן כי כל זה נעשה סתם, ללא מטרה.

אין ספק שה' גילה לאדם מה רצונו ממנו ומה חפצו שיעשה בעולם במשך ימי חייו¹.

ב. שאיפתו הראשונה של כל אדם חייבת להיות השגת ידע על תפקידו בעולם.

1. שערי אמונה (עמ' 7).

מי שאינו רוצה לחיות את חייו סתם רק משום שהוא נולד וחי, חייב להיות מוטרד ללא הרף בחיפוש האמת מה נדרש ממנו לעשות בחייו, בכל יום, בכל רגע.

שאיפה זו חייבת לעמוד בראש מעייניו מבלי לתת לו מנוח. לא יערב לו אכול ושתו בטרם יפענח את פשר חייו בעולם².

ג. אילו יכול היה האדם לטעון בכנות כי בשום פנים לא ידע, ולא יכול היה לדעת, מה היה עליו לעשות בימי חלדו וכי לא היתה לו שום דרך לגלות את האמת, כי אז היה יוצא זכאי בדינו, ללא שום ספק.

אבל איך אפשרי הדבר שיוצר חכם אשר ברא את האדם הזה לא עשה את העיקר; לא גילה לו בשביל מה נוצר? אין ספק כי ה' מספק לנו את הידע החיוני הזה, הדרוש לנו כדי למלא את משימת חיינו, בדרכים ברורות למדי, וגילוייו של הידע הזה הוא בהישג ידו של כל אחד מאיתנו. אין ספק בדבר³.

ד. האם יתכן הדבר שמעביד יקים מפעל ענק ומתוחכם, יזמין עובדים, ישלם בקביעות את שכרם, אך לא יאמר להם מה תפקידם בדיוק.

בכל רחבי העולם לא ימצא אפילו מעביד אחד כזה. אדם הגיוני אינו מוציא אפילו אגורה אחת ללא סיבה הגיונית.

2. שם (עמ' 11).

3. ראה להלן.

כיצד יתכן הדבר שה' ברא את העולם, ברא בו את האדם ומספק לו בקביעות מזון וכסות, דיור וכל צרכי גופו, אך נמנע - משום מה - מלגלות לו מה הוא רוצה ממנו? זה לא יתכן!

אין ספק שבורא עולם דואג להביא לידיעת ברואיו בני אנוש את דבר תפקידם עלי אדמות ומה הוא מצפה מהם. לא יתכן אחרת⁴!

ה. לו פקחנו עיניים והפעלנו מאמץ, קטן בהרבה מן המאמץ שאנו משקיעים כדי להשיג דירה, בודאי היינו מגלים את הידע הברור הזה בקרבתנו.

לא מעבר לים שוכן הידע החיוני הזה על תפקידנו, ולא בשמים. הידע הזה נמצא בטווח הושטת יד של כל אדם רגיל בעל הבנה נורמלית והגיון פשוט.

אבל תנאי אחד ויחיד שאי אפשר לוותר עליו ניצב בתחילת הכל והוא יסוד לכל: רצון עז לגלות את התפקיד ולחיות לפיו⁵.

ו. יש לזכור בכל עת, כי עיקר עבודת היצר הוא להרחיק את האדם מלמלא את יעודו ותפקידו בעולם⁶.

---

4. שם.

5. שערי אמונה (עמ' 12).

6. ראה לכתחילה (עבודת ה').

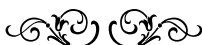
אנשים ללא תפקיד

ז. אנשים רבים מאוד חיים את חייהם מבלי לדעת את תפקידם המיוחד להם בעולם, ובכך הם סוטים מהמסלול שהיו אמורים לצעוד בו בשנות חייהם.⁷

ח. השאלה הגדולה והמרכזית ביותר בחיי האדם שאותה חייב כל אחד לברר - היא: מהו תפקידו ומטרתו בעולם, כי אם לא יידע מהו תפקידו, נמצא שבזבז את כל חייו לריק.

אמנם המציאות היא, שהרוב המוחלט מעולם לא שאלו את עצמם שאלות מעין אלו, וכלל לא עולה בדעתם לברר מהו תפקידם בעולם.⁸

ט. אדם ללא יעד - כל דרכי חייו אפופים ערפל, והריהו כתועה במדבר בליל אפילה; פעם יצעד צפונה ופעם ירוץ דרומה, אין הוא הולך לשום מקום והוא גם לא יגיע לשום מקום. כל חייו הוא מדשדש על סביבותיו בחוסר תוחלת, וסחור סחור יהלך ללא תקוה עד יומו האחרון.⁹

7. ראה לכתחילה (תיקון המידות).

8. שם.

9. שערי אמונה (עמ' 11).

פרק ב

כל אחד ותפקידו המיוחד לו

א. מראשית הבריאה ועד סוף הבריאה - לא היו ולא יהיו שני בני אדם זהים.

המשמעות היא, שלכל אדם יש תפקיד מסויים שאף אדם אחר בעולם לא יכול לבצעו. כלומר: אין כדוגמתך בכל העולם¹.

ב. מיום ברוא אלוקים אדם על הארץ ועד סוף כל הדורות - אין שני בני אדם שווים באופיים, בטבעם, בתכונתם ובתפקידיהם.

לפיכך, אדם שלא יקיים את התפקיד היחודי אשר הוטל עליו על ידי בורא עולם, אין, לא היה, ולא יהיה מי שיעשה זאת במקומו².

ג. משל למה הדבר דומה: למכונה גדולה שבנויה מאלפי חלקים, גדולים וקטנים. והנה, אם יאבד אפילו בורג אחד - המכונה לא תוכל לתפקד, כי כל חלק וחלק נצרך למען תפעולה.

---

1. ראה רש"י (סנהדרין לו, א). חובת האדם בעולמו (ח"ב עמ' 259).

2. זאת כוונת הלל הזקן באמרתו המפורסמת: 'אם אין אני לי מי לי'. חובת האדם בעולמו (ח"ח עמ' 52).

כך גם העולם בנוי מבריות אין ספור, ולכל אחד יש תפקיד משלו שבעבורו הוא נברא, וכולם יחדיו מרכיבים את הבריאה³.

ד. בתזמורת יש הרבה כלים. לכינור - צליל נפלא. לחצוצרה - נעימה נפלאה. וכן לכל כלי וכלי יש נעימות ויופי משלו. כל הכלים יחד מרכיבים הרמוניה מענגת. השתקת אחד הכלים - זהו קלקול בכל התזמורת⁴.

ה. חובה עליך לזכור: אין בכל יושבי תבל אף אחד הדומה לך. מאז שנברא העולם ועד סוף כל הדורות - לא היה ולא יהיה אחד כמוך בעולם⁵.

כל אחד ומסלול חייו

ו. כה קלים היו חיינו אם לא היו בהם ספיקות ולבטים, לו היינו רואים בעליל מהי הדרך הישרה בה נלך, ובכל צומת דרכים היה ממתין לנו תמרור בולט המצביע בכיוון הרצוי. אך באמת, לא במקרה אין בנמצא מפת דרכים מפורטת ואחידה, שכן לכל יהודי יש נשמה שונה, אתגרים ותפקידים שונים ונסיונות מורכבים המיוחדים רק לו⁶.

---

3. ראה להלן.

4. ראה לכתחילה (עבודת ה').

5. שם.

6. קרוב אליך ה' (עש"ט).

ז. תפקידו של כל אחד הוא לעמוד בדרך המתאימה לו, והצלחתו נמדדת כפי השיעור שהוא השקיע והתקדם ב'שביל המיוחד' שהועידו לו, כפי 'חובתו בעולמו'⁷.

---

7. במכילתא (פרשת בא פרשה א) מובא על הפסוק: 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמורי': 'כשהוא אומר הוא אהרן ומשה - מגיד ששניהם שקולים זה בזה'.

רבי משה פיינשטיין (דרש משה פרשת וארא) שאל: כיצד יתכן להשוות את אהרן למשה, הלא משה הנהיג את כל עם ישראל ודיבר עם הקב"ה פנים מול פנים, ואילו אהרן שימש רק כעוזר למשה?

אלא - אומר הגר"מ פיינשטיין - שניהם מיצו את כל התפקיד שניתן להם בעולם הזה, והגיעו ליעד שנקבע להם ולדרגה שהייתה מצופה מהם.

פרק ג

כל אחד והתכונות הנצרכות לתפקידו

א. בתוך החובה הכללית השווה לכולם, קיימת חובה אישית על כל יחיד ויחיד לברר לעצמו מהי החובה המיוחדת לו, בעולם שלו, עם הכשרונות שלו, עם מידותיו ותכונותיו, עם מחשבותיו המקוריות, עם הרקע המיוחד לו. רק כך ניתן להגיע ל'גדלות'. אין אפשרות להגיע ל'גדלות' עם כלים שאולים¹.

ב. מבריאת העולם עד סוף כל הדורות - לא היה ולא יהיה אדם עם הרכב תכונות זהות לחברו.

ההשגחה העליונה הורידה אותו לעולם כדי לתקן בבריאה את החלק המיועד לו דווקא. הוא 'יחיד בעולמו'².

ג. בטרם בוא אדם לעולם ה' מכריז: 'פלוני אתה יורד לעולם ביום זה, לבית זה, בעיר זו, עם המאפיינים הבאים ועם התכונות האלו'³.

---

1. ראה לכתחילה (עבודת ה').

2. שם.

3. ראה להלן.

כל אחד והכלים הנצרכים לתפקידו

ד. ה' ברא כל אחד מאיתנו עם כל מה שאנחנו צריכים, כדי להצליח במשימה המסויימת שלנו בעולם הזה.

יש אנשים שצריכים יותר כסף כדי להצליח, יש אנשים שצריכים פחות. אלו שיש להם פחות ורוצים יותר, לא מבינים שזה הרסני עבורם.

יש אנשים שצריכים להיות מבריקים כדי לבצע את יעודם, ויש כאלו פשוטים יותר.

כל אדם מקבל חבילה. החבילה היא כרטיס הכניסה שלו להצלחה בחיים.

זו הסיבה שלכל אדם יש מראה יחודי שלא קיים בעולם, לא בעבר ולא בעתיד, עם מאפיינים ייחודיים.

אין שני בני אדם עם אותו קול ('טביעות עינא דקלא'), זאת למרות שהקול שלנו לא נוצר על ידי הגוף שלנו בלבד, אלא על ידי שילוב של הגופים והאוויר שסביבנו⁴.

ה. 'זכרון'. בורא עולם נתן לכל אדם בדיוק את המינון הנכון של 'זכרון' המתאים לו, ואת המינון הנכון של 'שכחה' המתאים לו, כדי שיוכל לחיות את חייו נכון ולהגיע אל יעודו⁵.

---

4. ראה לכתחילה (תיקון המידות).

5. צא וראה: אילו היה חסר לאדם את כח הזכרון, כמה קשים היו חייו. הוא לא היה זוכר את מה שראה, את מה ששמע, את מה שהוא אמר ומה שנאמר לו.

ו. לעתיד לבוא ישאלו את האדם מי הוא ומה שמו, כלומר: האם ידעת מי אתה? האם אתה היית מודע לתכונות הנפש שלך, האם ידעת שלכל אחד יש 'שם' משלו, תפקיד שמיוחד רק לו⁶.

הוא גם לא היה זוכר מי הטיב עמו ומי הרע לו, מי עזר לו ומי הזיק לו.

הוא לא היה זוכר את הדרך לשום מקום - אף אם הלך בה פעמים רבות.

הוא גם לא היה זוכר את מה שהוא לומד - אף אם יתורה בתורה כל ימיו.

גם לא היה עוזר לו הנסיון שרכש בעבר (בדומה לדג הזהב. החוקרים אומרים - כי לדג הזהב יש זכרון של שלוש שניות בלבד, ולכן אי אפשר לאלף אותו לעשות שום דבר. הדג פשוט לא זוכר!).

אדם בלי זכרון, גם אינו יכול לשפוט מהעבר אל ההווה, ומן ההווה אל העתיד (רואים את זה אצל חולי אלצהיימר, שמתחילים לאבד את הזכרון). בלי זכרון כמעט אי אפשר לתפקד כבן אדם.

מאידך, אם היינו זוכרים את הכל, בלי לשכוח שום דבר, היינו תמיד בעצבות. היינו זוכרים כל הזמן את כל הבעיות שלנו, את כל הצרות שעברו עלינו, וגם את כל הטעויות שעשינו, ואת כל הבושות שהיו לנו. גם היינו נזכרים ודואגים כל הזמן מכל מיני סכנות שיכולות לקרות לנו ולכל משפחתנו בכל רגע.

גם זכרון מושלם מהווה מכשול לחיים תקינים ונורמלים.

לכן הקב"ה נתן לכל אחד בדיוק את המינון הנכון של זכרון, ואת המינון הנכון של שכחה, כדי שיוכל לחיות את חייו ולהגיע אל יעודו. לפנינו נעבוד (ח"א עתקע"ח).

6. רבי ישראל קליינר (ועד ליל שבת עמ' שלה).

כל אחד ושורש נשמתו

ז. חוץ מחובת קיום תרי"ג מצוות המשותפת לכלל עם ישראל, יש לכל אחד ענין מיוחד לפי שורש נשמתו שצריך הוא לתקן⁷.

ח. לכל אדם ואדם מעם ישראל יש תפקיד מיוחד המותאם רק לו בהתאם לשורש נשמתו.

מימות עולם ועד סוף כל הדורות – אין שני בני אדם בעלי תפקידים זהים⁸.

ט. האריז"ל אומר, כי יתכן שהאדם יעסוק כל ימיו בתורה ובעבודת ה', אך אם לא יתקן את העניין המיוחד אשר

7. סיפר הרב דב יפה: יהודי פשוט ניגש אל הגרש"ז אויערבאך ונישק את ידו. כשהלך, אמר הגרש"ז: 'אני לא יודע מי גדול ממני'.

כשסיפר זאת הרב דב יפה, שאלו אותו: האם הגרש"ז אויערבאך לא ידע את מעלתו? והשיב: 'כל אחד מקבל תפקיד לפי שורש נשמתו, מי ששורש נשמתו גבוה יותר, מקבל תפקיד נעלה ומחייב יותר. יתכן, שיהודי פשוט זה מקיים את תפקידו בשלימות יותר'. במחיצתו של בן המלך (עק"ד).

8. חז"ל למדו את איסור רציחה מסברא: 'מאי חזית דדמא דידך סמיק טפי מדמא דחברך'.

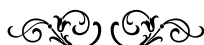
הדברים אמורים גם באדם מורס מעם העומד ליד אדם נבער מדעת, גם בכה"ג אמרינן 'מאי חזית...?', מפני שיש להקב"ה חפץ בזה כמו זה, כי לכל אחד הוא הועיד מטרה שמיועדת עבורו בלבד, בלי שתהיה אפשרות לאף אחד אחר למלא את מקומו. ועד ליל שבת (עמ' שצט).

לשמו בא לעולם, הרי שבשובו לעולם העליון ישאלו אותו:
'מדוע לא מלאת את יעודך ותפקידך בעולם'.

י. ה'מסילת ישרים' כותב, כי היסוד והשורש הוא: 'שיתברר
ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו'.

לא נאמר 'מה חובתו בעולם', אלא 'מה חובתו בעולמו',
ללמדנו שלכל אדם ישנה חובה שלו, בעולם הפרטי שלו,
עם התפקיד המיוחד לו⁹.

יא. לכל אדם יש חלק של 'גילוי כבוד שמים' המיוחד רק לו,
שמים בריאת העולם ועד סוף כל השית אלפין שנין - רק
הוא יכול לגלות אותו, לעבוד את ה' באופיו ובהרכב
הכוחות המיוחד שלו¹⁰.

---

9. תורת אבות (עמ' קצח).

10. המסילת ישרים הקדיש פרק שלם לבאר 'מה חובתו בעולמו',
וכשמסיימים את הפרק מתברר שאין אפילו ביאור אחד מפורט 'מהי
חובת כל אחד בעולם הפרטי שלו'.

הסיבה פשוטה ומובנת: אין שום אפשרות לבאר מה 'חובתו בעולמו' של
כל אדם ואדם, משום שלכל אחד מעם ישראל יש תפקיד אחר בחיים.

11. שם.

פרק ד

פיענוח היעוד והתפקיד

א. 'עולמו' של כל אדם הוא יחיד ומיוחד. הסביבה בה הוא גדל, הכוחות בהם הוא חונן, המידות בהן הוא ניחן – כולם מתגבשים ומתרקמים לעולם פרטי וייחודי משלו. אין דומה לו עוד בכל העולם כולו.

הואיל וכן, מוטלת עליו החובה לברר ולאמת מה עליו לעשות בעולם זה שנוצר למענו¹.

ב. האם מישוהו בוחר להיות כהן או לוי או ישראל, איש או אשה? כל אחד והיעוד שלו. כל אדם והתפקיד שלו.

האם אדם יכול לעבוד את הקב"ה ממקומו של מישוהו אחר? לא. אין אפשרות כזאת.

לפיכך, אין ברירה, כל אחד חייב להכיר את עצמו היטב היטב כדי להגיע ליעודו².

ג. כיצד יידע האדם לזהות מהי הדרך המיוחדת רק לו, מה תפקידו בעולם לפי שורש נשמתו?

1. גר"א (משלי טז, ד): 'כי לכל אדם ואדם יש לו דרך בפני עצמו לילך בו... וכשהיו נביאים – היו הולכין אצל הנביאים לדרוש את ה', והיה הנביא אומר על פי משפט הנבואה דרכו אשר ילך בה לפי שורש נשמתו ולפי טבעת גופו'.

לפני קבלת החלטה בכל תחום - רוחני או גשמי - התבונן: מה נותן לך סיפוק, מה אתה אוהב לעשות גם כשלא מכריחים אותך, מה אתה יודע לעשות בצורה טובה, במה הצלחת בעבר יותר מאחרים, אילו דברים תמיד קל לך לעשות, מה מעסיק אותך הרבה, על מה אתה אוהב לדבר, אילו נושאים אתה אוהב לחקור אודותם, אילו דברים אתה עושה מבלי להרגיש שהזמן חולף (מבלי לשים לב שאתה צריך לאכול או לישון), באיזה נושא אתה רוצה להידמות לאחרים, מהו הדבר שאתה מעריך ומכבד אנשים שעושים אותו³.

ד. עצם המשיכה של האדם להתעסק בתחום רוחני מסויים בהידור ובהתמדה - צריכה לסמן לאדם שמעשה זה הוא אחד מהתפקידים העיקריים שלשמו הוא ירד לעולם⁴.

ה. לא קיימת שום אפשרות לאדם להגיע ליעודו ב'כלים שאולים'.

אם האדם היה מצליח לשעה קלה להסיח דעת מהכל: אין בית, אין ישיבה, אין סביבה, אין חברים, אין דאגות, בגדר 'כל מלאכתך עשויה', ומנסה להעביר לנגד עיניו את נטיותיו, תכונותיו ומידותיו, לאט לאט היו מתגלים לפניו אורות גנוזים נעלים בתוך עצמו שלא ידע מהם עד עתה, אשר בעזרתם יוכל לגלות את תפקידו ויעודו בעולם⁵.

---

3. ראה לכתחילה (עבודת ה').

4. שם.

5. הארת דרך (חייב עלייד).

ו. לפי כוחותיו המיוחדים שניתנו לו משמים - יוכל האדם לדעת מה תפקידו וייעודו בעולם.⁶

ז. כאשר אדם מקבל משוב חיובי מחבריו בתחום מסויים - יתכן מאוד כי משוב זה הוא 'בת קול' משמים להודיע לו שעל ידי תחום זה הוא יכול להגיע ליעודו.⁷

ח. כל אדם צריך לבחור מעמד ומשרה רק בהתאם לתפקידו בעולמו, משרה שתשמש לו כלי עזר להתקדם בעולמו הפנימי ובאמצעותה להגיע לתפקידו האמיתי.⁸

---

6. כה כתב הנתיבות שלום (ח"א פ"ו): 'צריך שתהיה לו בהירות מה הן הכוחות המיוחדים שחנן אותו ה' יתברך שעל ידם יוכל להתקרב אליו... ולדוגמא: האיש שחננו השי"ת בכשרונות מעולים בתורה - עליו לדעת שייעודו בעולמו שיצליח בתורה. וכן זה שיש לו אהבת חסד - אות הוא כי עניין זה שייד לשורש נשמתו'.

7. חובת האדם בעולמו (כח הרצון עמ' 150).

8. משכני אחריו (ח"א עמ' 263).

פרק ה

ניווט שמימי ליעוד ולתפקיד

א. לכל אדם יש תפקיד בעולם, וכל המאורעות שעוברים עליו בימי חייו – מטרתם אחת: להוביל אותו למילוי יעודו ותפקידו בעולם¹.

האדם צריך לשים לב ולהתבונן להנחיות השמימיות הנשלחות אליו דרך מאורעות חייו².

---

1. בתפילת 'ובא לציון' אנו אומרים: 'ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוח אשר עליך ודברי אשר שמת בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם'. זהו פסוק בישעיהו (נט, כא).

המצודות דוד (שם ד"ה ואני זאת בריתי) כותב: 'רצונו לומר: הנה על זאת אכרות ברית עמהם אמר ה', ופירש על מה היא הברית ואמר: רוח הנבואה השורה עליך אתה ישראל, ודברי התורה אשר שמתי בפיך ללמדם. הנה ששתי אלה לא יסורו מפיך... מעתה ועד עולם עד סוף כל הדורות' (וכן מבואר במצודת ציון).

מבואר בזה, ששני דברים לא ימושו מעם ישראל, וישארו תמיד לנצח נצחים, ברצף, ללא כל הפסקה, והם: התורה קדושה והנבואה, ועל כך יש כריתת ברית ('ואני זאת בריתי אותם').

והדבר תמוה: הלא כיום אין איתנו נביאים? אמנם, כאמור: לכל אדם יש רוח הקודש המורה לו את דרכו הרוחנית, וזו מעין נבואה, ובכך מתקיימת ההבטחה 'רוחי אשר אליך, ודברי אשר שמתי בפיך, לא ימושו מפיך ומפי זרעך מעתה עד עולם'. משכני אחר כך (ח"א עמ' 270).

ב. לא השאיר אותנו הבורא לחיות בחושך ולגשש באפילה ולנסות לנחש את מטרת חיינו ואת הדרך למימושה.

בדורות הראשונים היה קיים קשר ישיר בין היוצר ליצוריו, ודרך צינור הנבואה הודיע להם חוקי חיים וגדרי עולם.

גם בדורות מאוחרים יותר, כאשר הקירבה בין האדם לבוראו נחלשה, היו שזכו למדרגת רוח הקודש ולגילויים מן השמים שהבהירו ברורות מה רצון הבורא מברואיו³.

ג. כל אחד מאיתנו מקבל שורה של רמזים מלמעלה. הרמזים נועדו לנו. הם באים לומר לנו משהו⁴. אנו לרוב מתעלמים מהם ועוברים לסדר היום כאילו לא היו. אנו מנערים מעלינו את אותם איתותים השלוחים אלינו מאת ההשגחה העליונה לטובתנו, וממשיכים הלאה מבלי לנסות לפענחם, ומבלי ללמוד מהם שום דבר לשינוי הליכותינו.

כמה אטימות וחוסר אחריות יש במי שמקבל מברק כזה מהקב"ה והוא משאירו חתום.

3. שם.

4. בתפילה אנו אומרים: 'אשרי האיש אשר ישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על לבו'. מהי התוספת 'ודברך', והלא זה כלול ביותרתך? אלא, פעמים רבות ה' מדבר אל האדם, מנחה אותו, מכוין אותו למקום מסוים; זאת הכוונה: אשרי האיש אשר ישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על לבו, שמשים לבו גם לאותם דיבורים שהקב"ה כביכול מדבר עמו ומנחה אותו.

חמתה של התורה ניתכת על ראשם של משאירי המברקים הסגורים: 'ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי'.

קריאת המברקים אינה משימה של מה בכך. הם כתובים בצופן. יש צורך לפענחם.

קבלה בדינו, כי מי שרוצה מאוד לפענח את הצופן, יסייעו לו מלמעלה⁵.

ד. יש לעשות כל מאמץ להבין מה המסר שה' רוצה להעביר אליי, מה הוא רומז לו ומה הוא רוצה ממנו⁶.

ה. נטייתו הפנימית של האדם אמורה להנחות את דרכו בתורה

5. בעין יהודית (ח"ה צפנת פענח).

6. מסופר על רבי משה סלאוויצ'יק שבתחילת דרכו עסק במסחר והיה עשיר מופלג. יום אחד נתהפך עליו הגלגל עד שיצא נקי מנכסיו. גדולי הדור אשר חיו באותה תקופה חיפשו סיבה לצרה זו, אך לא מצאו.

מכיון שעול המסחר כבר לא רבץ על צווארו, פנה רבי משה לבית המדרש והחל מתעמק במצולות ים התורה. מהר מאוד הוא נתעלה והפך להיות אב בית דין בעיר קובנא, וממנו יצאה שושלת בריסק המפוארת.

נתאר לעצמנו שרבי משה לא היה קורא את ה'בית קולי' שנשלחה אליו משמים לנווט את דרכו ולהנחותו שיעזוב את כל עסקיו וילך לבית המדרש לעסוק בתורה כדי להגיע ליעודו עלי אדמות.

וכפי שאמר לימים הגאון רבי חיים מוואלז'ין: 'כעת אני מבין מדוע ירד רבי משה מנכסיו. משמים חפצו להעניק לו את תפקידו המיוחד בעולם, ולכן נטלו ממנו את העשירות, כדי שיהיה פנוי לעסוק בתורה'.

ועבודה, וכשהאדם לא מציית לקול רוח הקודש שבו – הוא גורם הפסד ונזק לעצמו⁷.

ו. תפקידו ויעודו של האדם הוא להתקדם בתחומים שהוא מוצלח בהם מטבעו, בתחומים שרוח הקודש הפנימית מושכת אותו לעסוק בהם⁸.

ז. למרות שאפשר להשתמש ברוח הקודש המפעמת בלבו של אדם בכדי לדעת את תפקידו בחיים, אולם קביעה זו ניתנה לאדם רק כדי לדעת על מה לשים דגש במיוחד, אך אין לו להתעלם משאר החיובים הכלליים לכל אדם ואדם, הן בבן אדם למקום והן בבן אדם לחברו⁹.

ח. האיתות שנשלח משמים הוא לא תמיד ממוקד, אלא הוא מצביע על מספר אפשרויות קרובות¹⁰.

בדומה לנורה אדומה שגדלקת ברכב, או לצופר של מכונית, שהם מסמנים על מגוון אפשרויות.

---

7. משכני אחרין (ח"א עמ' 277).

8. שם (ח"א עמ' 289).

9. משכני אחרין (ח"א עמ' 278).

10. ראה לכתחילה (השגחה פרטית וקרבן אלקים).